

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jana Caletková

**Německo mezi atlantismem a europeismem
Americko-německé vztahy v devadesátých
letech**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Jana Caletková**

Vedoucí práce: **JUDr. Vladimír Handl, CSc.**

Oponent práce: **Doc. PhDr. Miloš Calda**

Datum obhajoby: **2008**

Hodnocení: 2

Anotace

Bakalářská práce „Německo mezi atlantismem a europeismem. Americko-německé vztahy v devadesátých letech“ se zabývá změnou německé zahraniční politiky po německém sjednocení a na americko-německé vztahy. Spolková republika získala po sjednocení plnou suverenitu v zahraniční politice a její spojenci očekávali, že toho využije a bude vystupovat aktivněji v mezinárodním systému. Německo udržovalo již od konce druhé světové války tzv. „kulturu zdrženlivosti“ a nechtělo se vojensky podílet na řešení mezinárodních krizí v oblastech mimo území států NATO. Tuto tradici Německo ovšem postupně opouštělo a nakonec se vojensky účastnilo války v Kosovu.

Těžištěm práce je průběh americko-německých vztahů v devadesátých letech a práce se tedy zabývá proč a jak se vztah měnil. Spojené státy a Spolková republika měly za sebou dlouhodobou spolupráci během studené války a předpokládalo se, že vzájemné vztahy budou nadále nadstandardní. Práce dále zjišťuje působení různých faktorů na americko-německé vztahy, mezi něž patří například německé členství v Evropské unii. Zkoumá zda je Spolková republika schopná dostát závazkům současně evropských a amerických spojenců v oblasti hospodářské a bezpečnostní.

Annotation

Bachelor thesis “Germany between atlantism and europeism. German-American relations in the nineties” concerns with the change of the German foreign policy after the German unification and with German-American relation. The Federal Republic gained after its unification a full sovereignty in the foreign policy and her allies did expect that it will use it and will participate actively in the international system. Germany had maintained since the Second World War so-called “culture of restraint“ and it didn’t want to participate on solving international out of area crisis with the use of military. This tradition did Germany gradually abandoned and finally it did military partake in the war in Kosovo.

The focus of the bachelor thesis is the development of German-American relations in the nineties and their change. United States and Germany experienced a common long-term co-operation during the Cold War and it was supposed that the mutual relation will be still significant. The work probes further different factors that effect mutual relations, which include for example the German membership of

European Union. It probes if Germany is able to simultaneously fulfill commitments of Union and its American allies.

Klíčová slova

Spolková republika, Německo, Spojené státy, NATO, Evropská unie, vztah, bezpečnost.

Keywords

Federal Republic, Germany, United States, NATO, European Union, relation, security.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti i pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Jana Caletková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Vladimíru Handlovi, CSc. za jeho pomoc, vstřícný přístup a cenné rady.

Obsah

1. ÚVOD	8
1.1 ÚVOD DO NĚMECKO-AMERICKÝCH VZTAHŮ PO ROCE 1945 A AMERICKÁ ROLE V PROCESU SJEDNOCENÍ.....	8
1.2 METODOLOGICKÝ POSTUP A POSTAVENÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	10
1.3 KRITIKA PRAMENŮ	12
2. KONSTATNY A PROMĚNNÉ V NĚMECKO-AMERICKÝCH VZTAŽÍCH ZA STUDENÉ VÁLKY A PO SJEDNOCENÍ	15
2.1 <i>ROZDÍLNÉ VNITŘNÍ FAKTORY POSTAVENÍ SRN A USA V MEZINÁRODNÍCH VZTAŽÍCH – KULTURNÍ, HISTORICKÉ A POLITICKÉ ODLIŠNOSTI USA A SRN</i>	15
2.1.1 <i>Odlíšnosti politických systémů obou zemí</i>	15
2.1.2 <i>Zahraničně-politická kultura a její změna po pádu SSSR</i>	17
2.2 <i>ROZDÍL VNĚJŠÍCH PODMÍNEK ZA STUDENÉ VÁLKY A PO NÍ, DŮSLEDKY PRO POSTAVENÍ USA A SRN</i>	21
2.2.1 <i>Dominace systému za studené války a změna po roce 1990</i>	21
2.2.2 <i>Role multilateralismu, soft power a hard power v mezinárodních vztazích</i>	22
2.2.3 <i>Nová bezpečnostní a integrační agenda</i>	22
3. KONTINUITA NĚMECKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY	23
3.1 NĚMECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA PO SJEDNOCENÍ	23
3.2 POLITIKA VŮČI EVROPSKÉ UNII V OBDOBÍ KONTINUITY	25
3.3 BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA SPOLKOVÉ REPUBLIKY A SPOJENÉ STÁTY	28
3.3.1 <i>Vztah SRN k transformaci NATO po pádu bipolárního světa</i>	28
3.3.2 <i>Světové bezpečnostní konflikty a role USA a SRN</i>	29
3.4 NĚMECKO-AMERICKÉ VZTAHY V OBDOBÍ KONTINUITY	32
3.4.1 <i>Americká očekávání a německá realita</i>	32
3.4.2 <i>Personální a institucionální rovina vztahů</i>	36
4. ZMĚNA NĚMECKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY	38
4.1 NĚMECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA PO NÁSTUPU VLÁDY V ROCE 1998	39
4.2 POLITIKA VŮČI EVROPSKÉ UNII V OBDOBÍ ZMĚNY	40
4.3 BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA SPOLKOVÉ REPUBLIKY A SPOJENÝCH STÁTŮ	43
4.3.1 <i>Nový strategický koncept Severoatlantické aliance</i>	43

Bakalářská práce

4.3.2	<i>Konflikt v Kosovu</i>	44
4.4	NĚMECKO-AMERICKÉ VZTAHY V OBDOBÍ ZMĚNY	45
4.4.1	<i>Vývoj vztahů po nástupu rudo-zelené koalice</i>	46
4.4.2	<i>Tradiční německý antiamerikanismus?</i>	49
5.	ZÁVĚR	49
	RESUMÉ	53
	SUMMARY	54
	POUŽITÁ LITERATURA	56

1. Úvod

1.1. Úvod do německo-amerických vztahů po roce 1945 a americká role v procesu sjednocení

Vztah mezi Spojenými státy a Spolkovou republikou je založený na kontinuitě, která začala před vypuknutím první světové války. Sympatie můžeme hledat v národnostním původu největší části americké společnosti,¹ kde se německá skupina obyvatel podílela na hospodářském a kulturním vývoji Spojených států, což dokládá například původ vědců v oblastech přírodních a sociálních věd, spisovatelů a dramatiků. Němečtí Američané bezesporu ovlivňovali vývoj americké společnosti, a proto si také Spojené státy snáze našly cestu k náklonnosti vůči Německu.²

Po skončení druhé světové války se Spojené státy ze strategického důvodu poražené Německo podpořily a zasadily se o jeho znovuoobnovení, které vedlo k rychlému ekonomickému oživení a k jeho zapojení do západních politicko-ekonomických a obranných struktur. Do roku 1955 bylo Německo okupačním statutem na Spojených státech zcela závislé. Němečtí politici se snažili získat si přízeň Američanů již po skončení války, a to především v osobě prvního kancléře Konrada Adenauera. Ten si vybral orientaci Německa na západ, neboť se obával sovětské hrozby z východu a správně odhadl nástup studené války.³ Spojené státy začaly být pro Spolkovou republiku brzy partnerem, což její obyvatelé pochopili v období berlínských krizí v letech 1948 a 1961, kdy si uvědomili, že Amerika není pouze okupační mocnost, ale spojenec, s nímž sdílí podobné zájmy a hodnoty.

Německo se v průběhu studené války stalo z ekonomických a strategických důvodů důležitým americkým spojencem v Evropě. Dobré vztahy mezi státy panovaly také kvůli kulturní podobnosti obou národů. Dalším faktorem přispívajícím ke vzájemné spolupráci byla ideologická blízkost kancléře a vlády, neboť pravicové strany měly v 50. a 60. letech ke Spojeným státům otevřenější přístup než strany levicové, které se již v počátku stavěly proti americké kontrole nad Německem.

¹ V roce 2000 se jednalo o 15,2 procent, což je 42,8 milionů obyvatel. <http://www.census.gov/prod/cen2000/doc/sf3.pdf>.

² TROMMLER, Frank. *The German-American encounter: conflict and cooperation between two cultures, 1800 - 2000*, New York : Berghahn, 2001, str. 35.

³ NICLAUB, Karlheinz. *Kanzlerdemokratie: Regierungsführung von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Paderborn : Schöningh, 2004, str. 92.

Mezi oběma zeměmi se nicméně vyskytovaly rozdíly v politické kultuře, které se objevovaly v průběhu studené války a občas vedly k rozdílným pohledům na řešení bezpečnostních problémů, jakým mohla být například německá kritika amerického vedení války ve Vietnamu. Právě pohled na zahraniční politiku se v průběhu americko-německé spolupráce stále více diferencoval, a to kvůli rozdílnému přístupu a vývoji obou států.

Spolková republika se od roku 1955 koncentrovala na evropskou integraci a začalo docházet k rozporům se Spojenými státy také v ekonomických otázkách. USA požadovaly během války ve Vietnamu, aby Německo platilo americké vojáky na svém území ze svých zdrojů, což se i přes protesty kancléře Erharda Američanům podařilo prosadit. S velkou koalicí Willyho Brandta přišla „východní politika“, kterou sice Spojené podporovaly, ale zároveň se obávaly sblížení Německa se Sovětským svazem. Problémy přišly v sedmdesátých letech, kdy se německá politika začala ještě více emancipovat a kancléř Schmidt kritizoval Spojené státy za jejich závislost na ropě ze Středního východu. S nástupem kancléře Helmuta Kohla se vztahy zlepšily, přesto se ale Spolková republika distancovala od Reaganovy politiky vůči Sovětskému svazu.⁴

Po roce 1989 se změnila strategická závislost Spolkové republiky na Spojených státech, k čemuž přispělo německé sjednocení. To bylo jedním ze základních cílů stanovených již po vzniku dvou německých států. Americká strana naopak zpočátku na sjednocení eminentní zájem neměla kvůli obavě z destabilizace Evropy.⁵ Spojené státy si uvědomily, že pád Sovětského svazu je nezadržitelný a chtěly tak posílit svou pozici v Evropě, kde by měly spojence v podobě sjednoceného a Američanům zavázaného Německa.

Role Spojených států při znovusjednocení Německa byla zásadní, právě ony jej s ostatními spojenci z roku 1945 vyjednaly a garantovaly také svou přítomnost v Evropě, aby zmírnily obavy okolních států z posílení německé pozice.⁶ Bez této podpory by Německo muselo velmi pravděpodobně přistoupit na nevýhodné podmínky nebo by ke sjednocení vůbec nemuselo dojít. Spojené státy v první polovině roku 1990 dosáhly

⁴ SCHILD, Georg. *Deutsche-amerikanische Beziehungen. Informationen zur politischen Bildung – aktuell. Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit 2008-03-13]. Dostupné z WWW <http://www.bpb.de/publikationen/B5MAU9,0,0,Deutschamerikanische_Beziehungen.html>.

⁵ EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa: diplomatický proces v letech 1989-1990*, Brno: Masarykova univerzita 2006, str. 18.

⁶ HUTCHINGS, Robert L. *American diplomacy and the end of the Cold War: an insider's account of U.S. policy in Europe, 1989-1992*, Baltimore : Woodrow Wilson Center Press: Johns Hopkins University Press, 1997, str. 90.

skvělých diplomatických výsledků, když se jim podařilo prosadit mechanismus 2+4⁷ a zprostředkovat kompromis mezi Polskem a Německem⁸. V létě se konečně podařilo přesvědčit Gorbačova k ústupku v otázce NATO, která hrála pro USA největší roli, neboť Aliance bez Německa by neměla smysl.⁹ Po těchto úspěších se americká zahraniční politika začala orientovat jiným směrem, jednak proto že výsledku již dosáhla, ale hlavně kvůli začínající krizi v Perském zálivu.¹⁰

Přes všechny eventuální rozpory je sjednocení ze 3. října 1990 pro Němce stále významným okamžikem a americká podpora při něm byla vyzdvihována ve většině státnických prohlášení během vzájemných státních návštěv v devadesátých letech. Americká angažovanost utvrdila Němce, že i nadále mají silného spojence, na kterého se mohou spoléhat. Naopak si nebyli zcela vědomi toho, že Spojené státy budou po Spolkové republice chtít větší zapojení v mezinárodních konfliktech, což byla pro Němce velmi palčivá otázka, která čekala na vyřešení.

1.2. Postavení výzkumné otázky a metodologický postup

Německo bylo po sjednocení vnímáno jako suverénní aktér a očekávalo se od něj, že také zaujme přiměřeně silnou pozici v mezinárodním systému a bude na straně Spojených států hájit transatlantické zájmy. Tato očekávání však nemohla být hned po sjednocení naplněna, neboť Německo nebylo ještě připraveno vzdát se svých zásad¹¹, které přijalo v období studené války. Po kritice absence německých ozbrojených sil ve válce v Perském zálivu v roce 1991 se Spolková republika snažila do zahraničních mírových misí zapojovat častěji a od roku 1994, kdy Spolkový ústavní soud vyjasnil otázku nasazení bundeswehru mimo území států NATO¹², byla otevřena cesta k vyslání německých vojáků do mezinárodních misí po celém světě.

Spolková republika se tedy po sjednocení snažila dostát závazkům, které od ní spojenci – především Spojené státy – očekávali, což se jí v podstatě dařilo během konfliktů na Balkáně nebo v Africe. Německo si od poloviny devadesátých let začalo

⁷ Smlouva o konečném uspořádání ve vztahu k Německu byla podepsána 12. září 1990 v Moskvě a byla základním dokumentem umožňujícím sjednocení Německa.

⁸ Polsko se obávalo, že sjednocená Spolková republika neuzná hranici stanovenou na linii Odra-Nisa, neboť kancléř Kohl se k tomuto tématu odmítal vyjádřit.

⁹ HAFTENDORN, Helga. *Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000*, Stuttgart : Deutsche Verlags-Anstalt, 2001, str. 356.

¹⁰ EHLER, Tomáš: *USA a znovusjednocení Německa*, str. 125.

¹¹ Například „kultura zdrženlivost“, tedy opatrnost Němců při řešení konfliktů pomocí vojenského zásahu, který spíše odmítali.

¹² V originále: „out of area“.

uvědomovat svoje možnosti, které jako suverénní stát mělo, ale pod vedením kancléře Kohla k výrazné změně německé zahraniční politiky ještě nedošlo, neboť byl příliš silně spojen s poválečným vývojem a německou minulostí. Teprve kancléř Schröder se začal snažit posilovat německou pozici v mezinárodním systému a upevňovat spojeneckou solidaritu, a proto také přistoupil na účast Bundeswehru na spojeneckých útocích proti Miloševičově Srbsku na jaře 1999.

Cílem této práce je zjistit, jak probíhala transformace německé zahraniční politiky v devadesátých letech a jak tato změna ovlivnila průběh americko-německých vztahů. Snaží se objasnit, jak velký vliv mělo na Spolkovou republiku a na její vztah ke Spojeným státům členství v Evropské unii. Analyzuje změny, které se v tomto období odehrály v rámci evropské integrace a jaké cíle v ní Německo sledovalo. Období devadesátých let jsem rozdělila pro účely práce na dvě období. První je mezi lety 1990-1998, tedy v době vlády křesťansko-liberální koalice kancléře Kohla. Jeho politika je pokračováním předchozího směřování západního Německa, a to především v oblasti zahraniční politiky. Druhé období začíná nástupem koalice kancléře Schrödera sociálních demokratů se zelenými mezi lety 1998-2000, kdy docházelo k hlubší změně zahraniční politiky. Toto rozdělení jsem vybrala, neboť jsem chtěla ukázat rozdíly právě mezi těmito dvěma vládami. Proměna německé zahraniční politiky lze dokládat na konkrétních vládních krocích, a to především na překonání tradiční německé zdrženlivosti v otázkách zásahů mimo území Aliance.

V devadesátých letech procházel proměnou také americko-německý vztah, kdy po skončení studené války musely obě strany hledat společné zájmy i v nově uspořádaném mezinárodním systému. Německo svou nově nabytou suverenitou mohlo vedle Spojených států vystupovat nezávisleji. Více než dříve se také začaly projevovat odlišnost zahraničně-politických kultur obou států, která již dříve vedla k vzájemným iritacím. K vysvětlení změn ve vzájemných vztazích je tedy potřeba nastínit dlouhodobě faktory, které ovlivňovaly chování obou států. Americko-německý vztah v devadesátých letech prošel proměnou, která byla způsobena koncem bipolárního rozdělení světa, změnou geopolitické situace v Evropě a také dlouhodobou mocenskou převahou Spojených států nad Německem.

Pro svou práci jsem zvolila metodu deskriptivní analýzy, která kriticky hodnotí primární a sekundární literaturu. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První z nich je úvodní tematická kapitola shrnující základní rozdíly a podobnosti americké a německé identity, zahraničněpolitické kultury a politických systémů. Shrnuje také

změny vnějších podmínek, které nastaly pádem Sovětského svazu. Další dvě kapitoly se zabývají dvěma obdobími, kdy německá zahraniční politika je buď kontinuální nebo procházela změnou. Jsou řazeny chronologicky a v každé se vždy zabývám čtyřmi okruhy: charakteristikou německé zahraniční politiky, vztahu Spolkové republiky k Evropské unii, bezpečnostní politikou a členství v Severoatlantické alianci a americko-německým vztahům.

1.3. Kritika pramenů a literatury

Pro svou bakalářskou práci jsem používala primární a sekundární prameny. Z literatury jsem vybírala tituly, které vyváženě hodnotí zahraničněpolitický vývoj Spolkové republiky po sjednocení. V České republice se je minimum publikací, které by se týkaly německé zahraniční politiky v devadesátých letech a to stejné platí i o tématice americko-německých vztahů. Pokud se jimi zabývají, dávají přednost období během sjednocení, takovým autorem je Tomáš Ehler s monografií *USA a znovusjednocení Německa*, jenž analyzuje vztah americké zahraniční politiky k německé otázce a objasňuje roli USA v procesu německého sjednocení. Monografie, které by se věnovaly tématu v delším časovém horizontu v českém jazyce nejsou. Naopak užitečnou analýzou první poloviny devadesátých let je sborník *Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*, který vyšel v roce 1995. Sborník hodnotí změny po skončení studené války, jak v rámci institucí, tak i u samotných států dotýkajících se České republiky. Existují také někteří autoři, kteří se proměně německé zahraniční politiky věnují na stránkách českých odborných časopisů.¹³ Doplnkem pro orientaci v problematice německé zahraniční politiky může být také diplomová práce Jana Ryjáčka *Deutsche Außenpolitik in der Irak-Krise*.

Vzhledem k nedostatku české literatury jsem čerpala především z německy a anglicky psaných publikací, které jsou v našich specializovaných knihovnách již velmi rozšířené. K otázkám, které jsou spojeny s americkým pohledem na německé sjednocení je zpestřením kniha s osobními postřehy člena Národní bezpečnostní rady Roberta Hutchingse v knize *American Diplomacy and the End of the Cold War* o americké diplomacii po skončení studené války a o hledání nových strategií. Poodhaluje nám zákulisí americké zahraniční politiky a její fungování. Naopak německý pohled na sjednocení najdeme u Helgy Haftendorn v *Deutsche Außenpolitik zwischen*

Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000 s nastíněním následného vývoje německé zahraniční politiky, v této knize je ovšem větší prostor věnován událostem před rokem 1989.

Kvalitním sborníkem pro porozumění německé zahraniční politiky v devadesátých letech je sborník *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik* autorů Siegmara Schmidta a Gunthera Hellmanna, kde najdeme nejen analýzy vztahů Spolkové republiky s ostatními státy a institucemi, ale také shrnutí výstavby a role německých státních a nestátních institucí. Nalezneme zde bohatou bibliografii k jednotlivým tématům a slouží jako základní publikace pro orientaci v problematice německé zahraniční politiky. Na sborníku se podílela řada významných autorů: Thomas Risse, Hans W. Maull, Stephen S. Szabo a Gunther Hellmann. Pro svou práci jsem z něj vybrala zejména články o americko-německých vztazích v oblasti politické, bezpečnostní a ekonomické.¹⁴

Podobně komplexní dílo představuje i monografie Stephana Bierlinga *Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschlands*, jež se také snaží čtenáři předložit ucelený obraz německé zahraniční politiky. Je to kniha zkušeného německého autora, který se dlouhodobě věnuje analýze německé i americké zahraniční politiky a publikace obsahuje i pasáže o vztazích Německa k jiným důležitým státům včetně Spojených států.

K tématu americko-německých vztahů jsem informace čerpala z knihy Williama R. Smysera *Deutschland gegen Amerika? Eine Bestandsaufnahme für die Zukunft*, jež shrnuje období krátce po německém sjednocení a jako jeden z prvních přichází z otázkou, zda se americko-německé vztahy nezačnou po sjednocení zhoršovat a že k tomu možná již dochází. Zajímavě shrnuje cestu Německa ke sjednocení a pojednává o německém postavení v novém globálním systému a stejnou část věnuje i Spojeným státům. V rámci vzájemných vztahů se zabývá ekonomickými a bezpečnostními otázkami, které považuje za hlavní rovinu americko-německého partnerství.

Monografie Stephena S. Szabo *Parting ways: the crisis in German-American relations* také zkoumá období zhoršování vztahů, ale až po nástupu rudo-zelené s těžištěm v období po vítězství ve volbách v roce 2002 a především během americké

¹³ Například HANDL, Vladimír. Německá priorita: Akceschopná Evropa. *Mezinárodní politika* [online]. Roč. 35, 3/2000. ISSN 0543-7962.

¹⁴ FALKE, Andrea. Die deutsch-amerikanischen Wirtschaftsbeziehungen. SCHMIDT, Siegmara; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik* nebo SZABO, Stephen F. *Vereinigte Staaten von*

invaze do Iráku v roce 2003, která byla provázena velkou krizí americko-německých vztahů. Pro moji práci jsem využila úvodní a části některých kapitol například o německém antiamerikanismu.

Poslední často používanou publikací v mé práci je kniha Franz-Josefa Meierse *Zu neuen Ufern?: die deutsche Sicherheits- und Verteidigungspolitik in einer Welt des Wandels 1990-2000*, jenž se věnuje čtyřem oblastem proměny německé politiky. Jsou jimi zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie, proměna Severoatlantické aliance, zásahy Bundeswehru v zahraničí a jeho reforma. Po obsahové stránce je kniha dobrým pomocníkem pro zmapování vývoje devadesátých let v uvedených oblastech.

Pro svou práci jsem využila také články z mezinárodních odborných časopisů, které jsou k dispozici na internetu nebo na CD-romech. Jedná se o časopisy *Internationale Politik* a *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. Tato německá paměťová média mají velkou výhodu v tom, že obsahují veškeré články vydané v daném časovém období. Z autorů článků jsem vybírala spíše ty, které jsem znala již z jiných publikací. Pro období po nástupu rudo-zelené koalice to byly především články z odborných časopisů, jež mi pomohly dokreslit toto období.

Významným zdrojem primárních dokumentů se ukázaly být internetové archivy prezidentů Bushe a Clintona, na nichž lze dohledat všechny oficiální dokumenty ke státním návštěvám každého z prezidentů, které přijímali ve Spojených státech a na něž odcestovali do zahraničí.¹⁵ Nalezneme zde i důležité telefonické hovory nebo vyjádření prezidentů k událostem ve světě. Tyto primární dokumenty mi pomohly ilustrovat atmosféru mezi americkými a německými představiteli a dokresluje tak obraz, který vytváří sekundární literatura. U těchto oficiálních vyjádření jsem se snažila o jejich kritické hodnocení.

Primární dokumenty z německé strany jsou dohledatelné na například na CD-romech, jež vydávají výše zmíněné německé časopisy *Internationale Politik* nebo *Blätter für deutsche und internationale Politik*.

Amerika: politische und Sicherheitsbeziehungen. SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*.

¹⁵ <http://www.presidency.ucsb.edu/> ke všem prezidentům a <http://clinton6.nara.gov/> k projevům a záznamům Billa Clintona

2. Konstanty a proměnné v německo-amerických vztazích za studené války a po sjednocení

Americko-německé vztahy mají za sebou již dlouhý vývoj, a proto je potřeba mít při jejich zkoumání na paměti jak krátkodobé, tak i dlouhodobé faktory, které tyto vztahy ovlivňují. Dlouhodobým faktorem je historický vývoj, jenž vytvořil také zahraničně-politickou kulturu a politický systém. Mezi krátkodobé činitele patří aktuální politická situace v obou státech, političtí představitelé, mezinárodní situace.

Tato kapitola pojednává v první části o rozdílnosti amerického a německého politického systému a jejich zahraničněpolitické kultury. Ve druhé části se zabývá změnami v mezinárodním systému po skončení studené války.

2.1. Rozdílné vnitřní faktory postavení SRN a USA v mezinárodních vztazích: kulturní, historické a politické odlišnosti

Každý stát je výslednicí určitého historického vývoje, který předurčuje jeho chování v současném mezinárodním systému. Počet velmocí, které působily ještě v devatenáctém století, se v průběhu dvou světových válek, dekolonizace a studené války ve století dvacátém, značně proměnil. Počátkem devadesátých let zůstaly jedinou supervelmocí Spojené státy. Vedle nich existují velmoci spíše regionálního charakteru.

Spojené státy americké a Spolková republika prošly zcela odlišným historickým vývojem sahajícím až ke kořenům vzniku těchto států. Pro současnost je podstatné právě dvacáté století, neboť zde se udály největší změny, které ovlivňují i dnešní chování obou zemí.

2.1.1. Odlišnosti řízení zahraniční politiky

Zahraněční politika Spojených států ovlivňuje díky svému globálnímu působení většinu světa. Hlavním zahraničněpolitickým aktérem je prezident, jenž vytváří a ovlivňuje zahraničněpolitickou strategii země. Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil, ale bez souhlasu Kongresu nemůže vyhlásit válku, poslat oddíly do zámoří či přidělit více peněz na zahraniční operace.¹⁶ Kongres funguje v zahraniční politice jako vyvažující a kontrolní mechanismus ve vztahu k prezidentovi a často se stává, že se obě instituce dostávají do sporu, zejména pokud reprezentují konkurenční strany. Kongres schvaluje rozpočet zahraniční politiky a všechny dohody vyjednané

¹⁶ FRASER, Cameron. *US Foreign Policy after the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff*, London : Routledge, 2002, str. 38.

prezidentem. Největší odpovědnost má během vyhlášení války, kdy zmocňuje prezidenta k použití ozbrojených sil. Od konce studené války hraje Kongres stále důležitější roli v zahraniční politice, a to kvůli neustálému propojování domácí a zahraniční politiky.¹⁷

Ostatní zahraničněpolitici aktéři ovlivňují svou prací hlavní dva výše jmenované orgány. Národní bezpečnostní rada je poradním a analytickým orgánem.¹⁸ Ministerstvo zahraničí má na starosti diplomacii a reprezentaci Spojených států ve světě, vyjednává a uzavírá dohody a smlouvy a hospodaří s rozpočtem určeným pro mezinárodní záležitosti.¹⁹ Na bezpečnostní politice se podílí v první řadě ministerstvo obrany, jenž se stará o obrannou politiku a vojenské strategie Spojených států.²⁰

Americká zahraniční politika je relativně centralizovaná, neboť rozhodovací a kontrolní pravomoc mají dvě instituce – prezident a Kongres, které také nejvíce ovlivňují zahraniční politiku. Zejména prezident je vnímán jako strůjce zahraniční politiky, neboť právě on vytváří její velkou část.

Ve Spolkové republice je hlavním zahraničně-politickým aktérem spolková vláda, která je tvořena členy parlamentu a je mu odpovědná, nedochází k takové konkurenci mezi parlamentem a vládou jako ve Spojených státech. Spolková vláda je odpovědná za udržování diplomatických vztahů, vyjednávání mezinárodně-právních dohod a rozhoduje o účasti na mezinárodních akcích a vojenské zásahy.²¹ Parlament schvaluje či odmítá návrhy vlády ať jde o ratifikaci mezinárodních smluv, schvalování rozpočtů nebo vysílání německých vojáků do zahraničí.

Nejsilnější postavou ve vládě je spolkový kancléř, který má svou dominanci zajištěnou v Základním zákonu, a proto je za určitých okolností politický systém v Německu podle této pozice označován za „kancléřskou demokracii“.²² Ministr zahraničí je často slabším aktérem než kancléř a má na starosti běžnou zahraničně-politickou agendu. Bezpečnostní strategie a vojenské zabezpečení Německa má na

¹⁷ TAMTÉŽ, str. 67-79.

¹⁸ Tamtéž str. 41-44.

¹⁹ Tamtéž str. 46-52.

²⁰ Tamtéž str. 53.

²¹ GAREIS, Sven Bernhard. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik*, Opladen ; Farmington Hills [MI] : Budrich, 2006, str. 39.

²² Viz. NICLAUB, Karlheinz. *Kanzlerdemokratie...*, str. 68-69.

starosti, podobně jako ve Spojených státech, ministerstvo obrany, jež se stará o vojenskou politiku mj. během zahraničních misí Bundeswehru.²³

Do zahraniční politiky se snaží zasahovat i jednotlivé spolkové země, ale Základní zákon jim nedává dostatečně silné mechanismy k prosazování vlastních zájmů. Důležitou součástí německé zahraniční politiky je Spolkový ústavní soud, který se sice nepodílí přímo na zahraniční politice, ale má kontrolní funkci a rozhoduje o sporných otázkách. Rozhodoval například o tom, zda může Spolková republika vysílat vojáky Bundeswehru do zahraničí nebo zda některé evropské nařízení a mezinárodní smlouvy, které má SRN implementovat, nejsou v rozporu se Základním zákonem. Je tedy důležitým a respektovaným poradním a normotvorným orgánem.²⁴

Pokud porovnáme akceschopnost obou států, zjistíme, že ve Spolkové republice funguje více kontrolních mechanismů, které pružnou zahraniční politiku brzdí. Dalším je Evropská unie, jíž Spolková republika odevzdala část své suverenity. Měla by nyní kooperovat s ostatními členy, byť nemusí sdílet na danou situaci stejný názor. Oproti tomu jsou americké reakce na mezinárodní vývoj téměř okamžité a Spojené státy proto působí akceschopněji. Spojené státy jednají pružně a méně se ohlížejí na mezinárodní organizace, jimiž jsou členem a uvědomují si svou moc a mimořádné postavení.

2.1.2. Zahraničně-politická kultura a její změna po pádu SSSR

Zahraniční politika vychází obecně ze zájmů daného státu, který se ke svým cílům snaží dostat různými cestami. Jednotlivé teorie mezinárodních vztahů nahlížejí na tyto způsoby odlišně. V realistické teorii se setkáváme se státy, které se snaží co nejvíce posílit svou moc, aby mohly přežít v anarchickém prostředí mezinárodního systému, v němž se může každý spoléhat pouze sám na sebe. Na jednotlivé aktéry a obyvatele v daném státě se velký důraz neklade.²⁵ V institucionálně liberální teorii je to právě společnost, kdo určuje směr zahraniční politiky a tím pádem i strukturu mezinárodního systému. V mezinárodních vztazích se snaží demokratické státy spíše kooperovat s ostatními demokraciemi a chránit se tak před hrozbou autoritářských států.²⁶

²³ GAREIS, Sven Bernhard. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik*, str. 42.

²⁴ RUDZIO, Wolfgang. *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006, str. 283.

²⁵ KRELL, Gert: *Weltbilder und Weltordnung: Einführung in die Theorie der Internationalen Beziehungen*, Baden-Baden : Nomos-Verl.-Ges., 2004, str. 174-175.

²⁶ TAMTÉŽ, str. 229-230.

Zahraničněpolitické zájmy určuje také národní identita, která se formuje historicky během konfrontací politických a společenských aktérů v jednom státě a neustále se vyvíjí.²⁷ Národní identita je dána například společnou historií, společnými vizemi do budoucna. Obecně jsou „*identity ... kolektivně sdílené představy o správném politickém a sociálním pořádku*“²⁸, ale jsou to pouze imaginární společnosti na určitém území.

Německá identita byla ve dvacátém století konfrontována mnoha faktory a zejména porážkou v roce 1945.²⁹ Němci se začali orientovat na právní stát, demokracii a příslušnost k západní civilizaci. Hlavním cílem bylo dosáhnout zrušení okupačního statutu a získat zpět svoji suverenitu.³⁰ V průběhu studené války se společnost musela vyrovnávat s dalšími výzvami: v padesátých letech s integrací do západo-evropských struktur, s opětovným vyzbrojením a vstupem do NATO.³¹ Spolková republika se začlenila do evropských struktur, Severoatlantické aliance a do Společnosti národů, v nichž se snaží uplatňovat svůj vliv. Německo je největším zastáncem evropské integrace mj. z důvodu, aby oslabilo obavy okolních států ze silného Německa.

Do obecného německého povědomí se po porážce v druhé světové válce zakořenily tři zásady: civilní moc³², multilateralismus a orientace na Evropu, jenž byly posíleny pádem bipolárního mezinárodního systému. Ujala se i takzvaná kultura zdrženlivosti při použití vojenské síly, která vychází z německých obav před dalšími válkami. Německo proto dlouho odmítalo účast na vojenských operacích, přestože se bezpečnostní politika stala hlavním tématem v domácí i zahraniční politice. Do německého sjednocení byla ovšem Spolková republika spíše konzumentem bezpečnosti a nepodílela se významněji na zajišťování světové bezpečnosti.³³

²⁷ RISSE, Thomas. *Deutsche Identität und Außenpolitik*. SCHMIDT, Siegmur; HELLMANN, Gunther. *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften 2007, str. 50-53.

²⁸ Tamtéž, str. 51-52.

²⁹ Její kořeny ovšem spadají hlouběji do minulosti. Důležitými momenty byly: vznik Německé říše v roce 1871 a politika kancléře Bismarcka, porážka v první světové válce, nestabilita demokracie ve Výmarské republice.

³⁰ MAULL, Hans W. *Deutschlands als Zivilmacht*. SCHMIDT, Siegmur; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, str. 76.

³¹ RISSE, Thomas: *Deutsche Identität und Außenpolitik*, str. 53.

³² Viz. HARNISCH, Sebastian; MAULL, Hanns W. *Germany as a Civilian Power: The Foreign Policy of the Berlin Republic*, Manchester : Manchester University, 2001, str. 3-5.

³³ A pokud se podílela jednalo se o finanční nebo logistickou podporu. Hellmann, Gunther: *Sicherheitspolitik* In SCHMIDT, Siegmur; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, str. 605-607.

Po skončení studené války se v Německu vzhledem k jeho sjednocení očekávaly velké změny zahraniční politiky, které ovšem nepřišly. Německo se tentokrát ocitlo na vítězné straně a nepotřebovalo přehodnocovat svou identitu a hodnoty.³⁴ Během okupace po roce 1945 bylo připojeno ke „globálnímu koncertu“ a stalo se jeho pevnou součástí, což přispělo ke stabilizaci německého demokratického smýšlení.³⁵

Spolková republika sjednocením rozšířila své území a počet obyvatel, čímž dále zvýšila svou převahu nad jednotlivými státy EU. Z pozice na okraji demokratického světa se Německo ocitlo ve středu jednotné Evropy a nabylo na významu. Získáním plné suverenity v otázkách zahraniční politiky se zmenšila německá závislost na Spojených státech. Změnilo se očekávání spojenců Spolkové republiky, kteří po něm žádali větší zodpovědnost v bezpečnostní politice.³⁶ Ale i přes nárůst vlivu zůstaly německé možnosti daleko za těmi americkými, hlavně v oblasti unilaterálního jednání. Německo je stále příliš slabé na to, aby evropskému kontinentu diktovalo své představy o jeho uspořádání, ale zároveň je příliš silné, aby mohlo působit v roli malého státu.³⁷

Americká společnost stála již od počátků na demokratických základech a vyvinulo se zde jiné chápání vlastního státu a zahraniční politiky. V americké identitě se odráží její historický vývoj, kdy nejprve její obyvatelé opustili své domovy v Evropě a našli útočiště v novém světě. Dalším vývojem pak byla expanze na americkém kontinentu, kde neměli v podstatě žádného výrazného soupeře. Právě z těchto zkušeností vznikly dva dominantní směry charakterizující americkou zahraniční politiku: izolacionismus a imperialismus.³⁸ Izolacionisté chtěli jít pouze příkladem ostatním a nevměšovat se do cizích záležitostí. Síla měla být použita pouze pro vlastní obranu.³⁹ Naopak internacionalisté chtěli americké zájmy prosazovat intervencí a dostat se do pozice světové velmoci.⁴⁰

³⁴ RISSE, Thomas: *Deutsche Identität und Außenpolitik*, str. 56.

³⁵ SMYSER, William R. *Deutschland gegen Amerika? Eine Bestandsaufnahme für die Zukunft*, Freiburg im Breisgau : Rombach GmbH + Co Verlagshaus KG, 1992, str. 19-24.

³⁶ SCHWELLING, Birgit: Die Außenpolitik der Bundesrepublik und die deutsche Vergangenheit In SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*, str. 106.

³⁷ BAUMANN, Reiner: Deutschland als Europas Zentralmacht In SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*, str. 65-69.

³⁸ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno : Masarykova univerzita, 2003, str. 28.

³⁹ Tato politika byla prosazována od konce 18. století do devadesátých let 19. století.

⁴⁰ Tato ideologie vznikla v období americko-španělské války a nástupem Theodora Roosevelta. BARŠA, Pavel: *Hodina impéria ...*, str. 30.

Nárůst amerického vlivu začínal pozvolna již v devatenáctém století, ale teprve ve dvacátém století se ze Spojených států stala velmoc.⁴¹ Z druhé světové války vyšly Spojené státy jako vítězná supervelmoc a po následujících padesát let zápasily se Sovětským svazem o globální nadvládu a nakonec v tomto souboji zvítězily. Spojené státy se tak po skončení studené války staly jedinou globální velmocí a musely si ujasnit řadu otázek ohledně své role a svých povinností ve světě. Americká veřejnost požaduje menší závazky Spojených států ve světě a chce sdílet globální moc s dalšími partnery, než aby byly Spojené státy v této úloze osamoceny.⁴² Oporou jim pro tuto úlohu můžou být různé koalice a instituce – zejména Severoatlantická aliance.

Hlavním cílem Spojených států je po skončení studené války zajistit si své dominantní globální postavení a v dlouhodobé perspektivě garantovat institucionalizující globální spolupráci.⁴³ Již během studené války byla Evropa důležitým strategickým územím Spojených států a po jejím skončení se tato oblast rozrostla na celý kontinent Eurasie.⁴⁴ Partnerství mezi Evropou a Amerikou je přirozené z důvodů vyznávání stejných hodnot, náboženských tradic a demokratické politiky. Spojené státy již dlouho deklarují svou podporu myšlenky sjednocené Evropy, která by měla vést až k rovnocennému partnerství mezi USA a EU. Je ovšem otázka nakolik je tato americká rétorika skutečná, neboť není jasné, zda jsou USA připraveny dělit se o své výsadní postavení se svými partnery. Jednotná Evropa by znamenala také změnu ve struktuře NATO, kde by USA musely přijmout Evropu jako rovnocenného partnera a poskytnout jí stejnou váhu ve spolurozhodování, která zatím poskytnuta nebyla.⁴⁵

Spojené státy za sebou měly po ukončení studené války vítězství ve třech hlavních konfliktech ve dvacátém století a také musíme vzít v úvahu americkou ideologii, která se vytvářela odděleně od evropské. V této ideologii stojí americký národ v čele mezinárodního společenství a ukazuje ostatním zemím cestu. Německé myšlení bylo ovlivněno prohrami ve dvou světových válkách, které velmi snížily německé nároky na ovlivňování celosvětových otázek. Němci se po druhé světové válce začali úspěšně angažovat na evropské půdě a uvědomili si, že nepotřebují být rozhodující síla v celosvětovém vývoji.

⁴¹ BRZEZINSKI, Zbigniew. *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*, Praha : Mladá fronta, 1999, str. 12.

⁴² TAMTÉŽ, str. 32.

⁴³ TAMTÉŽ, str. 46.

⁴⁴ TAMTÉŽ, str. 38.

Američané jsou ochotni častěji intervenovat během krizí daleko od vlastního území, pokud je potřeba hájit jejich ekonomické, kulturní a humanitární cíle. Spolková republika je při takovém jednání spíše obezřetná, a to nejenom kvůli své minulosti. Německé sjednocení tuto situaci ještě více zvýraznilo, neboť Německo je nyní naprosto suverénním státem, který není podřízena okupačním mocnostem.

2.2 Rozdíl vnějších podmínek za studené války a po ní, důsledky pro postavení USA a SRN

2.2.1. Dominance systému za studené války a změna po roce 1990

Pádem Sovětského svazu se radikálně změnil i mezinárodní systém, který byl do té doby bipolární. Tento systém lze charakterizovat tak, že na jedné straně existovalo stálé nebezpečí konfliktu z důvodu nárůstu zbrojních kapacit a na druhé straně byl velmi stabilní, neboť oba bloky udržovaly rovnováhu mezi sebou a pořádek v rámci svého bloku. Po náhlém konci tohoto řádu však neexistoval žádný připravený model, jenž by jej nahradil a mezinárodní systém přestal být tak stabilní jako během studené války.⁴⁶

Před koncem studené války zde tedy byly dva hlavní nepřátelské bloky, jejichž strategie byla vytvářena v závislosti na předpokládané vojenské síle soupeře. Vzhledem k obrovské jaderné síle obou bloků, která se v průběhu studené války neustále zvyšovala, uvědomovaly si Spojené státy i Sovětský svaz, že nemohou riskovat vyhynutí lidstva jen proto, aby jejich blok zvítězil nad druhým. Jistá míra sebekontroly tedy pomáhala stabilizovat mezinárodní systém, který byl ve svém důsledku více předvídatelný, než ten současný.

V devadesátých letech se řada odborníků zabývala novými riziky a hrozbami, jenž se objeví po zániku bipolárního světa. Tomu musela být přizpůsobena i strategie států a mezinárodních organizací, jež zajišťují bezpečnost. Objevilo se více možných hrozeb, na něž bylo potřeba reagovat a Spojené státy se stále více dostávaly do role „globálního čteníka“, s čímž přicházela i kritika od méně angažovaných států.

⁴⁵ TAMTÉŽ, str. 56.

⁴⁶ EICHLER, Jan, ŠEDIVÝ, Jiří: Hlavní rysy mezinárodní situace po skončení studené války. *Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1995, str. 9.

2.2.2. Role multilateralismu, soft power a hard power v mezinárodních vztazích

Otázka síly hraje v mezinárodním systému velmi důležitou roli, neboť právě rozdělení moci tento systém ovlivňuje. V průběhu studené války měla v konfliktu dvou bloků hlavní význam „hard power“. Tedy vojenská nebo ekonomická moc, která dokázala přinutit ostatní, aby změnili svou pozici.⁴⁷ Vedle ní existuje také „soft power“, která ovlivňuje svým příkladem a tím, že je získá na svou stranu a dokáže formovat jejich cíle.⁴⁸ Výsledek obou sil je stejný, otázkou je, co je pro každý stát výhodnější. Například Spojené státy jsou jak „hard“, tak i „soft power“, neboť disponují vojenskými jednotkami s globálním dosahem, ale současně šíří po světě svojí kulturu, která jim získává stoupence. Naopak například tím, že Spojené státy nezakázaly trest smrti a nejsou schopny vytvořit zákony kontrolující prodej zbraní, oslabují americkou „soft power“ v Evropě.⁴⁹

Jiným mechanismem je multilateralismus, kdy státy spolupracují, aby dosáhly společného cíle. Tato spolupráce je založena na rovnoprávném jednání všech států. Multilateralismus je jedním z hlavních prvků německé zahraniční politiky, která deklaruje, že „*nikdy nebude jednat samo, ale pouze se spojenci a partnery*“.⁵⁰ Spojené státy na rozdíl od Německa na multilateralismu netrvají a tím, že mají dostatečné vojenské prostředky se mohou do unilaterálních akcí, které s sebou sice přinášejí kritiku spojenců, ale většinou vedou ke splnění amerických zájmů.

2.2.3. Nová bezpečnostní a integrační agenda

S koncem studené války se musely vypořádat nejen státy samotné, ale i některé mezinárodní instituce, jenž začaly redefinovat svojí strategii a orientaci. Severoatlantická aliance zajišťovala v průběhu západo-východního konfliktu bezpečnost svých členů a zaručovala strategickou rovnováhu v Evropě. Po jeho skončení se ovšem mohla začít orientovat na dlouhodobé mírové uspořádání Evropy místo pouhého zabezpečení svých členských států. Aliance se začala orientovat na zahájení dialogu a spolupráce s bývalými státy Sovětského svazu. Bylo také potřeba změnit strukturu

⁴⁷ PATERSON, William. *Governance in contemporary Germany : the semisovereign state revisited*, Cambridge : Cambridge University Press, 2005, str. 5.

⁴⁸ Tamtéž, str. 7.

⁴⁹ Tamtéž, str. 13

⁵⁰ HANDL, Vladimír. *Bezpečnostní politika Německa v procesu změn. Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*, str. 63.

ozbrojených sil a velitelských orgánů, které by odpovídalo současnému prostředí.⁵¹ Spojené státy se musely rozhodnout, zda přijmou roli globálního hegemona, nebo zda se raději stáhnou a zaměří se více na domácí politiku.

Evropská unie se také musela zabývat pádem železné opony a nově vzniklou strategickou situací. Vzhledem k tomu, že Spojené státy plánovaly zmenšit své výdaje na obranu, začala Evropa jednat o zajištění bezpečnosti vlastními prostředky. Jednalo se o německo-francouzskou iniciativu, která měla obnovit a dokončit dosud neúspěšná jednání o vytvoření společné zahraniční politiky.⁵² Unie se začala také zabývat otázkou, jak se bude stavět ke svým bývalým nepřátelům na východě Evropy. Nebylo možné tyto státy hned přijmout, neboť musely projít nejprve procesem transformace. Evropská unie ale chtěla s těmito státy spolupracovat a očekávalo se, že se v budoucnosti bude rozšiřovat. V obou diskuzích se Spolková republika velmi intenzivně angažovala, neboť podporovala jak vytvoření Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tak spolupráci se zeměmi středovýchodní Evropy a případné rozšíření Unie.⁵³

3. Kontinuita německé zahraniční politiky (1990-1998)

Rozpad sovětského bloku a konec bipolárního systému vrhly státy do nového, neznámého mezinárodního systému, kterému se musely přizpůsobit. Pro Spolkovou republiku hrála dominantní roli při přizpůsobování se novému systému zátěž spojená se sjednocením země a nutnost zvyknout si na posílení svého vlivu v mezinárodních vztazích. Musela také dokázat okolním státům, že „velké Německo“ nebude hrozbou ale spolehlivým partnerem.

3.1. Německá zahraniční politika po sjednocení

Sjednocením získalo Německo plnou suverenitu v oblasti domácí a zahraniční politiky, což z něj vytvořilo potenciálně silnějšího mezinárodního aktéra. Zmenšila se tím i jeho závislost na zahraničních spojencích v oblasti bezpečnosti.⁵⁴ Problém nastal v tom, že se Spolková republika nedokázala dostatečně rychle na tuto roli adaptovat a

⁵¹ SVĚRÁK, Antonín: Úloha NATO při posilování stability a bezpečnosti v Evropě. *Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*, str. 17.

⁵² KHOL, Radek. Západoevropská varianta – WEU a CFSP EU. *Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*, str. 24.

⁵³ HANDL, Vladimír. Bezpečnostní politika Německa v procesu změn., str. 64.

⁵⁴ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?: die deutsche Sicherheits- und Verteidigungspolitik in einer Welt des Wandels 1990-2000*, Paderborn : Ferdinand Schöningh, 2006, str. 121.

v podstatě si na ní během devadesátých let jen postupně zvykala. Podle Stephena F. Szabo byla Spolková republika mezi lety 1990-1999 ve fázi „zachování a přizpůsobení“⁵⁵, která skončila až s nástupem rudo-zelené koalice 1998 a útoky z 11. září.⁵⁶ Proces přizpůsobení probíhal tak, že Německo postupně rozšiřovalo geografické území, kam bylo ochotno vyslat své vojáky. Důležitý průlom v tomto smyslu znamenal podíl Bundeswehru na leteckých útocích proti Jugoslávii. Důležitými faktory pro tuto změnu byly i výnosy Spolkového ústavního soudu. V roce 1993 soud odmítl ustanovení spolkového sněmu proti účasti německých vojáků na přeletech přes Bosnu a zajistil tím první bojovou účast vojáků po skončení druhé světové války.⁵⁷ O rok později pak rozhodl, že Základní zákon opravňuje zemi nejen ke vstupu do systému vzájemné kolektivní bezpečnosti, ale i k převzetí úkolů spojených se členstvím v takovém systému. Německo teď mohlo dostát závazkům vůči svým spojencům.⁵⁸

Spolková republika již dlouho deklarovala svou snahu prosazovat v mezinárodních vztazích spíše diplomatické instrumenty, které považovala za důležitou součást bezpečnostní politiky. Uvědomovala si svoji geostrategickou polohu i svůj zahraničněpolitický význam. Tento byl sjednocením posílen, stále ale země nemohla konkurovat hlavním velmocem. Německo se proto začalo orientovat na Evropu, kde může prosadit více svých zájmů. Spolková republika se snažila využít šance po otevření východní Evropy a podporovala tyto státy, aby se postupně mohly zapojit do západoevropských struktur. Pro svou politiku podpory států bývalého sovětského bloku se snažilo získat i Spojené státy, což dokládají schůzky mezi prezidentem Bushem a kancléřem Kohlem po roce 1990. Touto politikou si získalo Německo nové partnery ve východní Evropě a zároveň i nové trhy pro expanzi, na nichž získalo ekonomický vliv. Dalším důvodem pro tuto politiku byla snaha zajistit v okolních zemích stabilitu, aby nedošlo k občanským válkám a konfliktům.⁵⁹

⁵⁵ V originále: „Erhaltung und Anpassung“.

⁵⁶ SZABO, Stephen F. Vereinigte Staaten von Amerika: politische und Sicherheitsbeziehungen. In SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*, str. 353.

⁵⁷ Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 8. April 1993 zum AWACS-Einsatz deutscher Soldaten. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1993, vol. 38, no.5.

⁵⁸ SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. 2000. [cit. 2008-04-25]. Dostupný z WWW <http://www.bpb.de/publikationen/WZH8SA,0,0,Zehn_Jahre_als_europ%20ische_Gro%20macht.html>. a Urteil des Bundesverfassungsgerichts zum Einsatz der Bundeswehr im Rahmen von Systemen kollektiver Sicherheit vom 12. Juli 1994. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1994, vol. 39, no.9.

⁵⁹ SMYSER W.R. *Deutschland gegen Amerika*, str. 56-58.

Jedním ze základních kamenů německé zahraniční politiky zůstal nadále vztah ke Spojeným státům, a to i přes to, že na nich Německo přestalo být závislé tak jako během studené války. Američané se stávali čím dál častěji terčem evropské kritiky za jejich přílišnou angažovanost ve světových záležitostech. Pro Německo tak vyvstal úkol, aby udrželo dobrý transatlantický vztah a spojilo Evropu a Spojené státy.⁶⁰ K udržení fungujícího vztahu se Spojenými státy se ale Německo mělo přizpůsobit americkým očekáváním, kterým byla větší německá odpovědnost ve vlastní ale také světové bezpečnostní politice.⁶¹ To bylo na počátku devadesátých let pro Spolkovou republiku problémem, neboť se nechtěla v mezinárodních konfliktech angažovat více než humanitární pomocí a spíše začala pomýšlet na získání stálého křesla v Radě bezpečnosti OSN.⁶² Tímto způsobem by se však mezi velmoci nedostala, neboť vojenská síla zůstala nadále z jedním faktorů určujícím, kdo patří mezi velmoci.⁶³

3.2. Politika vůči Evropské unii v období kontinuity

Evropská Unie je pro německou zahraniční politiku stejně důležitá jako transatlantický vztah se Spojenými státy. Rozdíl spočívá v tom, že v Evropě se může Německo více prosadit a má se svými partnery podobné zájmy, neboť má v porovnání s ostatními státy Unie dostatečný vliv. Tato moc chybí Spolkové republice při jednání se Spojenými státy, a proto ve vztahu s nimi nemůže dosáhnout srovnatelných úspěchů jako v Evropské unii. Evropská integrace tak „*umocňuje vliv německé politiky v Evropě, ale zároveň předchází i přímé hegemonii.*“⁶⁴ Proto je Německo velkým zastáncem prohlubování integrace a je společně s Francií označováno za její motor, neboť jsou to právě tyto dva státy, jež přicházejí s novými podněty.

Stejně tomu tak bylo i na počátku devadesátých let, kdy si oba státy uvědomily, že k prohloubení integrace je potřeba vstoupit na další úroveň, a to mj. do oblastí společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Měli k tomu i další důvod. Během studené byla evropská obrana závislá na NATO a Evropské společenství ani Západoevropská unie nehrály téměř žádnou vojensko-politickou roli. Nyní se však některé státy

⁶⁰ TAMTÉŽ, str. 56-57.

⁶¹ BIERLING, Stephan. *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Normen, Akteure, Entscheidungen*, München : Oldenbourg, 2005, str. 278.

⁶² Tamtéž, str. 279.

⁶³ Všichni členové Rady bezpečnosti navíc nadále disponovali jadernými zbraněmi.

⁶⁴ HANDL, Vladimír. Německá priorita: Akceschopná Evropa. *Mezinárodní politika* [online] 2000, no.3. str. 19.

Evropské unie chtěly osamostatnit (především Francie) a zajistit si svou bezpečnost nezávisle na Spojených státech.⁶⁵

Návrhy na společnou obrannou politiku vznikly již v na počátku padesátých let, ale kvůli neochotě Francie nebyl projekt realizován. Přešlo se k náhradnímu řešení v podobě Západoevropské unie, které Německo příliš neoslovilo.⁶⁶ Projekt Evropského obranného společenství byl obnoven po skončení studené války, kdy se vytvořila nutnost zajistit si vlastní obranu, neboť nebylo jisté, že Spojené státy budou nadále Evropu vojensky zabezpečovat. Potřeba reformovat společenství přerostla v maastrichtský proces, který jej měl přeměnit a snažil se vytvořit vlastní vojenské jednotky ve druhém pilíři evropské politiky. Objevovaly rozdílné pohledy na problém, neboť Francie i Německo chtěly dosáhnout stejného cíle rozdílnými prostředky. Francie chtěla posílit mezivládní organizace jako Evropskou Radu a Německo naopak chtělo posílit roli Komise a Evropského parlamentu.⁶⁷ Francie požadovala, aby evropské jednotky nepodléhaly Severoatlantické alianci, což Německo nemohlo akceptovat.

Maastrichtská smlouva neboli Smlouva o Evropské unii byla přijata v prosinci 1991 a zavedla Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP), tak jak požadovala francouzsko-německá iniciativa. V Maastrichtské smlouvě byla SZBP kompromisem mezi „atlantisty“ a „europeisty“, kdy se přívrženci „atlantistů“ jako Velká Británie a Nizozemí obávali marginalizace vlivu Spojených států v Evropě a naopak „europeisté“ (Francie) se snažili zajistit obranou politiku, která by podléhala jen Evropské unii.⁶⁸ Její cíle byly určeny velmi široce: „*chránit společné hodnoty, základní zájmy a nezávislost Unie; posilovat bezpečnost Unie a jejích členských států ve všech formách; zachovávat mír a posilovat mezinárodní bezpečnost v souladu se zásadami Charty OSN,...; podporovat mezinárodní spolupráci a rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod.*“⁶⁹ Nejdůležitějším orgánem SZBP se stala Rada, která rozhodovala o tom, jakých akcí se bude Evropská unie účastnit a o jejích zásadách. Německu se podařilo prosadit, aby SZBP nebránila plnit závazky států EU v rámci Severoatlantické aliance. Přesto by měla EU vystupovat co nejvíce jako jeden celek.

⁶⁵ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 50 a 118-120.

⁶⁶ HANDL, Vladimír. Německá priorita, str. 19.

⁶⁷ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 127.

⁶⁸ TAMTÉŽ, str. 132.

⁶⁹ Maastrichtská smlouva. [cit. 2008-04-15]. Dostupný z WWW <<http://www.euroskop.cz/45099/clanek>>.

Během jednání o Amsterdamské smlouvě se Německo orientovalo spíše na prosazení východního rozšíření Evropské unie, což se stalo jeho hlavním bezpečnostně-politickým zájmem. Prosazovalo posílit pozici Rady, aby zvýraznilo její mezivládní charakter. Uzavřením smlouvy v roce 1997 a ratifikací v roce 1999 byl v Evropské unii zaveden úřad vysokého zástupce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Do SZBP byly integrovány cíle deklarované v Petersberských dohodách z roku 1992.⁷⁰

Součástí projektu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky byl i francouzsko-německý návrh z října 1991 na vznik společného kontingentu Eurocorps, který vycházel z existujících brigád založených roku 1989⁷¹ a stal se základem pozdějšího evropského sboru. Jednalo se ale spíše o snahy Francie zajistit Evropě vojenské jednotky, které by byly nezávislé na NATO a přispěly by ke snížení vlivu Spojených států na kontinentu.⁷² Rozporem mezi Evropany také bylo to, komu bude Eurocorps podléhat. Podle německé představy měl být evropský sbor napojen na jednotky NATO, a měl by být používán jak pro evropské tak i pro alianční účely. Naopak Francie požadovala čistě evropský sbor bez spojitosti s Aliancí.⁷³ To bylo v rozporu s německými zájmy, jež považují Severoatlantickou alianci nadále za hlavní pilíř vlastní a evropské bezpečnosti.⁷⁴ Iniciativa si vysloužila ostrou kritiku Spojených států, které se obávaly ohrožení vlastních zájmů a vlastní přítomnosti v Evropě, což také prezident Bush již dříve deklaroval na summitu Aliance v Římě v prosinci 1991.⁷⁵ Spojené státy sice podporovaly evropské snahy na vytvoření společné bezpečnostní politiky, ale rozhodně nechtěly, aby byly konkurencí pro Atlantickou alianci.

Projekt přesto pokračoval schůzkami francouzských a německých představitelů a na setkání v květnu 1992 v La Rochelle bylo dohodnuto vytvoření sboru do října 1995.⁷⁶ K iniciativě se v červnu 1993 připojila Belgie, kterou projekt nadchl a již v říjnu tohoto roku byl Eurocorps oficiálně utvořen. V průběhu roku 1994 se připojilo i Španělsko a Lucembursko se přidalo roku 1996. Vojáci sboru zatím nebyli vysláni do žádných konfliktů a účastnili se pouze cvičení ke zlepšení spolupráce.⁷⁷

⁷⁰ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 140.

⁷¹ http://www.df-brigade.de/site_de/indexd1.htm.

⁷² SMYSER W.R. *Deutschland gegen Amerika?*, str. 111-112.

⁷³ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 137.

⁷⁴ TAMTĚŽ, str. 136.

⁷⁵ SMYSER W.R. *Deutschland gegen Amerika?*, str. 113.

⁷⁶ TAMTĚŽ, str. 113-114.

⁷⁷ http://www.eurocorps.net/de/geschichte/die_geschichte_des_eurokorps/

Spolková republika tedy v rámci Evropské unie prosazovala pokračování integračního procesu, ale musela usměrňovat francouzské snahy o osamostatnění evropských obranných jednotek od Atlantické aliance. Spolková republika se stala mostem mezi Spojenými státy a Evropou, kde byla společně s Velkou Británií hlavním americkým partnerem. Na druhou stranu byla ovšem SRN ochotna podporovat společné evropské zájmy, a to hlavně v ekonomické rovině, na úkor Spojených států, což dělalo Washingtonu starosti.

3.3. Bezpečnostní politika Spolkové republiky a Spojené státy

Bezpečnostní politika se stala klíčovým tématem každého státu, a její význam přetrvával i po skončení studené války, kdy se objevila nová ohrožení. Proto naopak důležitost bezpečnostní politiky roste, neboť obranyschopnost je jedním ze základních faktorů suverenity a státnosti vůbec. Spolková republika se ve studené válce spoléhala na obranu Spojených států zejména prostřednictvím NATO, neboť nemohla disponovat prostředky, jimiž by byla schopna se sama chránit. Tato dispozice se změnila německým sjednocením, kdy se Německo mělo přizpůsobit nárokům svých partnerů na vlastní roli v mezinárodních konfliktech.

3.3.1. Vztah SRN k transformaci NATO po pádu bipolárního světa

Úkoly Severoatlantické aliance se po skončení studené války změnilы skrze funkční a geografické rozšíření, a bylo potřeba zajistit dostatečnou mobilitu jednotek na velké vzdálenosti. Hlavním cílem pro NATO se stala místo strategie odstrašení nepřítele stabilizace, kterou mělo zajistit kooperací, zabráněním konfliktů a rychlým řešením vzniklých krizí.⁷⁸ Aliance se proto po celá devadesátá léta snažila o reformu organizace, která by situaci zlepšila.

Severoatlantická aliance podporovala budování evropské bezpečnostní a obranné identity uvnitř aliance poskytnutím svých zdrojů a kapacit pro operace vedené Západoevropskou unií. Dosud aliance a ZEU rozvinuly těsné vztahy a zavedly klíčové prvky evropské obranné a bezpečnostní identity, jak to bylo domluveno v Berlíně v roce

⁷⁸ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 51.

1996. Evropští spojenci posilovali svou akceschopnost, včetně navýšení svých vojenských kapacit s cílem posílit mír a stabilitu v Evropě a dále je rozšířit.⁷⁹

Spolková republika měla být nadále pevnou součástí Aliance, a to zejména proto, že dle počtu obyvatel a ekonomické síly je po USA v Alianci na druhém místě.⁸⁰ NATO je pro Německo důležité z následujících důvodů: zaprvé zaručuje bezpečnostně-politickou spolupráci svých členů. Za druhé NATO zajišťuje bezpečnostní spojení mezi Evropou a Amerikou. Zatřetí k sobě spolek nadále vojensky poutá Spolkovou republiku a zmírňuje obavy jiných států, které mají strach z příliš silného Německa. Začtvrté je aliance vojenským zajištěním pro Německo v případě hrozeb z východu. Za páté je nejlepší prevencí proti úplné nacionalizaci bezpečnostní politiky evropských zemí.⁸¹

Spojené státy se v bezpečnostní politice snažily zajišťovat prevenci před šířením zbraní hromadného ničení, o což se snažily všechny administrativy po skončení studené války.⁸² Ve Spolkové republice viděly velmi důležitého partnera, a proto se snažily posilovat i její vojenský potenciál.⁸³ Německo chtělo nadále konzumovat bezpečnost vytvářenou Aliancí, ale jeho role se po sjednocení natolik změnila, že to již nebylo možné. Spolková republika chtěla v rámci NATO prosazovat „koncept rozšířené bezpečnosti“, na kterém by se sama podílela, a díky němuž by se německá zahraniční politika nemilitarizovala. Spolková republika se tedy chtěla aktivněji zapojit do společenství, ale nejprve musela být překonána německá zdrženlivost ve vojenských intervencích, které vznikly po druhé světové válce.⁸⁴

3.3.2. Světové bezpečnostní konflikty a role USA a SRN

Obsazení Kuvajtu Irákem nechtěly Spojené státy nechat bez trestu, neboť jim šlo o to, aby již k podobným intervencím v oblasti Středního Východu nedocházelo. Američané hledali spojence, kteří by je podpořili při vyhnání armády Saddáma Husajna

⁷⁹ Strategická koncepce aliance schválená hlavami států a šéfy vlád, kteří se zúčastnili schůzky Rady NATO 23. a 24. dubna 1999 ve Washingtonu, D.C.; <http://www.nato.cz/dokumenty/koncepce.html#%C8%E1st%20IV%20-%20Sm%ECrnice%20pro%20jednotky%20aliancePrincipy%20strategie%20aliance>

⁸⁰ VARWICK, Johannes. Nordatlantische Allianz. SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, str. 764.

⁸¹ BIERLING, Stephan: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland*, str. 284-285.

⁸² KAISER, Karl; MAULL, Hans: *Neue deutsche Aussenpolitik*, str. 79-80.

⁸³ HANDL, Vladimír. Bezpečnostní politika Německa v procesu změn. *Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky*, str. 65.

⁸⁴ HUBEL, Helmut. *Ein normales Deutschland?: Die Souveräne Bundesrepublik in der ausländischen Wahrnehmung*, Bonn : Forschungsinstitut der deutschen Gesellschaft für auswärtige Politik, 1995, str. 124-125.

z Kuvajtu. Tento zásah byl pod vedením Organizace spojených národů a s posvěcením Radou bezpečnosti, s podporou většiny jejích členů a do akcí se zapojilo třicet tři států i ty, jež později kritizovaly přílišnou americkou angažovanost, jako například Francie.⁸⁵

V Německu se ale v době příprav na válku v Zálivu rozhořel spor o to, zda mohou být členové Bundeswehru nasazováni v akcích mimo německé území. Jednalo se o politický problém, který měl důležitou ústavně-právní rovinu, neboť šlo mj. o to, zda by nasazení německých vojáků do mezinárodních válečných konfliktů nebylo porušením Základního zákona. Tato otázka provázela Německo ještě další tři roky, než problém v právní rovině s konečnou platností vyřešil Spolkový ústavní soud v Karlsruhe a přesunul odpovědnost do oblasti politické. Německo si uvědomilo, že se jeho role ve světě velmi proměnila, ale němečtí politici nedokázali na krizi reagovat dostatečně rychle.

Co se samotné účasti Německa na válce v Zálivu týče, podporovalo spojení spíše ekonomicky, když přispělo 17,9 miliardami německých marek.⁸⁶ Snažilo se také pomoci Kurdům v Iráku, za což mu ve svém prohlášení z 20. května 1991 poděkoval americký prezident Bush.⁸⁷ Vojensky se ovšem nijak zvlášť neangažovalo a své minolovky poslalo do Perského zálivu až po skončení konfliktu. Tato váhavost nepřispěla k dobré pověsti Německa, od kterého se po jeho sjednocení očekávalo větší mezinárodní nasazení.⁸⁸ Tato politika si zasloužila přezdívku „diplomacie šekové knížky“⁸⁹, protože se od Spolkové republiky čekalo daleko více a především veřejná podpora hlavních představitelů politických stran a spolkové vlády. Vládě se podařilo vyhlásit podporu intervenci teprve měsíc po začátku války, kdy Němci uznali nezbytnost a legitimitu akce proti Iráku a svoji podporu spojencům. Ukázal se zde problém „protichůdných očekávání“, kdy Francie a Velká Británie se nejprve obávaly silného Německa, ale pak jej kritizovaly za slabost během války v Zálivu.⁹⁰

Po nedůrazném německém postupu během války v Zálivu se Spolková republika snažila napravit svou reputaci. Příležitost přišla brzy, v létě 1991 vyvrcholily konflikty

⁸⁵ SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht.

⁸⁶ BIERLING, Stephan: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland*, str. 279. a SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht

⁸⁷ The President's News Conference With Chancellor Helmut Kohl of Germany, 20. května 1991. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=19601&st=&st1=>>.

⁸⁸ BIERLING, Stephan: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland*, str. 279.

⁸⁹ Srov. Szabo in Handbuch: strana 354

⁹⁰ SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht.

mezi Chorvaty a Srby a pomalu tak začal konflikt, jenž se Evropskému společenství a Organizaci spojených národů nedařilo dlouho vyřešit. Spojené státy se zpočátku v konfliktu nechtěly angažovat kvůli časté kritice za postup ve válce v Zálivu. Kvůli neúspěšnému vyjednávání Evropanů však musely USA přejít k aktivnější politice.

Spolková republika se snažila aktivně jednat v otázce balkánských konfliktů již od počátku, kdy v Evropském společenství prosadila uznání suverenity Chorvatska a Slovinska, které předtím vyhlásily nezávislost. V této otázce jednala unilaterálně a sama uznala oba státy a čekala, že na svou stranu získá další, což se jí po tvrdém nátlaku na partnery podařilo. S tím se musely smířit i USA, které byly proti rozpadu Jugoslávie a Chorvatsko a Slovinsko nakonec také uznaly. Evropští partneři však tuto německou politiku kritizovali a Spolková republika se později stáhla více do pozadí a nesnažila se přebírat vedení. Raději se začlenila do mezinárodních struktur pod vedením OSN a NATO a soustředila se spíše na bilaterální dohody s Jugoslávií a Albánií. Německá angažovanost pramenila mimo jiné ze snahy předejít ozbrojenému konfliktu na území Kosova, v jehož důsledku by došlo k útěku mnoha tisíců Kosovských-Albánců do Německa.⁹¹

Jedním z německých návrhů na stabilizaci situace bylo přijetí Albánie do NATO, což by posílilo vedení této země a také by odradilo Srbsko od dalších útoků, k čemuž ale Bonn nezískal podporu. V rámci Evropského společenství vznikla vyjednávací skupina, která vyjednávala na území bývalé Jugoslávie až do roku 1997. Tato skupina byla vedena Němci, ale i přes jejich dobré styky s balkánskými státy nedošlo k potřebnému kompromisu. Po těchto neúspěších se v listopadu 1995 konala v Daytonu konference organizovaná Spojenými státy, jejímž výsledkem byla mírová smlouva mezi Bosnou-Hercegovinou a Chorvatskem.⁹² Situace přesto nebyla stabilní a Německo vyslalo do Bosny tři tisíce svých vojáků v rámci SFOR na rok a půl⁹³, za což mu poděkoval při státní návštěvě v květnu 1996 i prezident Clinton.⁹⁴

Německo v tomto konfliktu v Bosně a Hercegovině na rozdíl od jiných evropských států nezaujalo váhavý postoj a snažilo se krizi odvrátit. Německá politika již nechtěla být v očích světové veřejnosti viděna jako slabý zahraničněpolitický aktér,

⁹¹ FRIEDRICH, Roland. *Die Deutsche Außenpolitik im Kosovo-Konflikt*, Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005, str. 25-31.

⁹² http://www.friendsofbosnia.org/edu_kos.html

⁹³ SCHÖLGEN, Gregor: *Zehn Jahre als europäische Großmacht*

⁹⁴ Press conference by president Clinton and German chancellor Kohl, Milwaukee, Wisconsin, 23. 5. 1996. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1996/05/1996-05-23-president-and-chancellor-kohl-press-conference.html>>.

jak tomu bylo po válce v Zálivu, ale negativní reakce ze strany Evropského společenství tyto německé snahy brzdily. Mezi prezidentem Clintonem a kancléřem Kohlem panoval v té době konsensus v hlavních rysech politiky na Balkánu.⁹⁵

V devadesátých letech probíhalo ve světě mnoho dalších konfliktů, do kterých ovšem spojenci často nevstupovali vojensky, ale zajišťovali v rámci Organizace spojených národů pouze mír v oblasti. Těchto mírových akcí se Spolková republika tolik nestránila na rozdíl od vojenských zásahů, a proto vyslala vojáky do Kambodže, do Somálska a později i do Bosny.⁹⁶ Posílila se bezpečnostně-politická role OSN, v níž Německo od poloviny devadesátých let začalo aspirovat na získání stálého křesla v Radě bezpečnosti.⁹⁷ Získalo by tím vliv odpovídající příspěvkům, které organizaci posílalo, což zatím nebylo reflektováno v mocensko-politickém rozložení sil v Radě bezpečnosti OSN. Z tohoto úsilí se stala dlouhodobá německá strategie, která ovšem zahrnovala spíše rétorickou rovinu, neboť Spolková republika nevyvíjela na organizaci výraznější tlak.

3.4. Německo-americké vztahy v období kontinuity

Spojené státy během studené války zajišťovaly bezpečnost Spolkové republiky a zásadně přispěly svým jednáním s ostatními velmocemi k německému sjednocení. Oba státy se staly důležitými partnery a očekávalo se, že i po pádu komunistického režimu bude partnerství pokračovat, a to na vyšší úrovni. Spolková republika se stala plně suverénní a na první pohled jí nic zřejmého nebránilo ve větší vojenské podpoře Spojených států.

3.4.1. Americká očekávání a německá realita

Americko-německý vztah se již od počátku zakládal na bezpečnostních a ekonomických vztazích a po čtyřech desetiletích americké ochrany Německa nyní Američané očekávali vděčnost Němců. Prezident Bush navrhl kancléři Kohlovi „*partnerství ve vedení*“ a mnoho Američanů myslelo, že jej přijal. Problém však tkvěl v tom, že si oba partneři toto partnerství představovali odlišně a jeho těžiště spatřovali v

⁹⁵ Remarks by president Clinton and chancellor Helmut Kohl in photo opportunity, Baumholder, Germany, 2. 12. 1995. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1995/12/1995-12-02-remarks-by-president-and-chancellor-kohl.html>>.

⁹⁶ SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht

různých oblastech. Právě proto byly Spojené státy zklamány a snad i rozzlobeny německou váhavostí během války v Zálivu.⁹⁸ Vycházely přitom ze své představy, že Německo je jejich nejloajálnější a nejsilnější spojenec v kontinentální Evropě, jehož zájmy jsou v souladu s americkými. Domnívaly se, že Němci rozumějí americké politice a budou jí bez námitek podporovat.⁹⁹ Německo si nadále přálo americkou podporu, ale nepochopilo, že americké zájmy v této oblasti se již změnily. Spojené státy si naopak neuvědomily, že očekávají německou podporu tam, kde Spolková republika nemá žádné zájmy.¹⁰⁰

Přestože došlo mezi státy kvůli irácké otázce k nedorozumění, vztahy narušeny nebyly a nadále byly udržovány dobré diplomatické styky na všech úrovních. Představitelé obou států se setkali v roce 1991 ještě dvakrát a s ohledem na diplomacii prezident Bush nezmínil americké rozhořčení z války v Iráku, ale naopak pochválil Němce za snahu pomoci iráckým Kurdům.¹⁰¹ Důležitou událostí pro americko-německé vztahy byla návštěva prezidenta von Weizsäckera v dubnu 1992 ve Washingtonu, a to na den Holocaustu, kdy mu byla projevována velká pocta tím, že byl pozván do Kapitolu. Problémem při setkání hlavních představitelů obou států bylo to, že se vždy mluvilo spíše o úspěšné minulosti než o plánování budoucnosti. Spojené státy s Německem nezpracovaly žádnou společnou strategii, jak řešit problémy, které by vznikly mimo Evropu, neboť to, co USA považovaly za globální výzvu, mohly v Německu vidět jen jako specifickou americkou záležitost.¹⁰²

V roce 1992 dostaly konkrétní podobu i francouzsko-německé snahy o vybudování evropského vojenského sboru Eurocorps, k čemuž se Spojené státy stavěly velmi skepticky, neboť se logicky obávaly snahy Evropanů zmírnit jejich moc na kontinentu.¹⁰³ Washington proto navštívili ministr zahraničí Kinkel a ministr obrany Rühe, aby vysvětlili německý postoj k budování tohoto sboru. Spojené státy chtěli uklidnit, aby nadále mohli v iniciativě pokračovat.¹⁰⁴ Uklidnit Spojené státy se snažil i kancléř Kohl, který po dohodě s Francií z La Rochelle poslal Bushovi osobní dopis, aby

⁹⁷ BIERLING, Stephan: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland*, str. 279.

⁹⁸ SMYSER, William R. *Deutschland gegen Amerika?*, str. 76.

⁹⁹ TAMTÉŽ, str. 63-67.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, str. 84.

¹⁰¹ The President's News Conference With Chancellor Helmut Kohl of Germany, 20. května 1991.

¹⁰² SMYSER, William R: str. 75.

¹⁰³ SZABO, Stephen F. *Vereinigte Staaten von Amerika: politische und Sicherheitsbeziehungen*. SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, str. 355.

¹⁰⁴ SMYSER, William R: str.13-17.

ho ujistil o německé loajalitě vůči NATO.¹⁰⁵ Nepodařilo se ovšem utišit některé členy Kongresu, které toto jednání posílilo v odhodlání stáhnout americké vojáky z Evropy. To bylo nemyslitelné, neboť většina států v Evropě a i sami Němci požadovali, aby USA zůstaly nadále vojensky přítomny a byly odpovědné za globální stabilitu. Zároveň ovšem chtěli mít právo určovat, na čem se budou v rámci bezpečnostní politiky podílet.¹⁰⁶

Mezi Spojenými státy a Spolkovou republikou docházelo v průběhu devadesátých let spíše k nedorozuměním než k narušování vzájemného vztahu. Příkladem může být konference G-7 v Mnichově v červenci 1992, kde Spojené státy navrhly podporu pro Rusko a jeho zapojení do G-7, což Německo chtělo ještě zvážit. Nesoulad nastal během jednání o ekonomických otázkách, které Kohl odmítl, neboť by to podle něj nevedlo k dobrému konci jednání.¹⁰⁷

Spolková republika však v tuto chvíli začala pomalu měnit své zásady ohledně vysílání svých vojáků do zahraničí, k čemuž přispěla kritika spojenců po válce v Zálivu a také následná rozhodnutí Spolkového ústavního soudu. Spojené státy tedy mohly pozorovat, že se Německo snaží zvýšit svou odpovědnost v mezinárodním systému a podpořit tak své partnery. Zatím vysílalo své vojáky pouze do mírových operací pod hlavičkou OSN, ale i tento německý postup bylo možné považovat za pokrok, který se bude nadále prohlubovat.

Německý vývoj k aktivnějšímu zapojení do mezinárodních konfliktů můžeme sledovat již při začátku války v Jugoslávii. Spolková republika se zde nebála jít proti většině států, a to včetně Spojených států, které chtěly zachovat jednotu Jugoslávie. Po jednostranném vyhlášení nezávislosti Slovinska a Chorvatska, dokázalo přesvědčit Evropskou unii a následně i USA k tomu, aby se zachovaly stejně. Spojené státy se pak z konfliktu stáhly a nechaly Evropany, aby problémy vyřešili, ti ovšem situaci po vypuknutí krvavých konfliktů v Bosně a Hercegovině přestali zvládat a potřebovali americkou pomoc k nastolení míru.¹⁰⁸

Jedním z pilířů americko-německých vztahů je již od počátku ekonomická spolupráce a Spolková republika jí někdy považovala za důležitější než spolupráci v bezpečnostní rovině. Spojené státy po německém sjednocení očekávaly, že se díky

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, str. 115.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, str. 54.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, str. 13-17.

přirůstkem německých obyvatel z Německa stane hospodářská supervelmoc a začne být významným americkým konkurentem.¹⁰⁹ Přestože však ve Spojených státech nastala hospodářská konjunktura, chyběla Německu dostatečná flexibilita na pracovních a kapitálových trzích. Německo začalo mít také strukturální problémy¹¹⁰ a přestalo být atraktivním místem pro zahraniční investice. Došlo také k většímu propojení vzájemných ekonomik a zvýšila se německá závislost na hospodářském vývoji Spojených států.

Spojené státy doufaly ve vznik Duopolu, který by řídil transatlantickou hospodářskou spolupráci. Navázaly by tak na úspěšnou spolupráci v sedmdesátých letech. Ovšem již na začátku tato iniciativa neprošla během jednání GATT, neboť kancléř Kohl podpořil francouzskou pozici v rozhodující otázce zemědělství a postavil se proti uvolnění agrárního trhu. Tak se místo spolupráce Německa se Spojenými státy otevřela cesta pro německo-francouzsko hospodářskou kooperaci, kvůli nedostatečnému zájmu kancléře Kohla na americkém návrhu na Duopol.¹¹¹

Problémy se také vyskytly v oblasti amerických investic do nových německých spolkových zemí, kde Američané byli největšími investory. Jednalo se o snahy amerických energetických společností General Electric a Westinghouse, jež chtěly v bývalém východním Německu získat zakázky na modernizaci existujících elektráren. Ve výběrovém řízení ovšem došlo k chybě a americké společnosti se odvolaly na práva u veřejných soutěží z dohody Světové obchodní organizace. Americká vláda také velmi tlačila na německou stranu, aby nechala soutěž přezkoumat. To se americké straně nakonec nepodařilo prosadit a americké společnosti se smířily s výsledkem situace.¹¹²

V devadesátých letech došlo mezi Spojenými státy a Spolkovou republikou k nedorozuměním i v jiných oblastech, a to například v otázce scientologické církve. Toto téma se stalo na americké straně tak zásadním, že o něm chtěla jednat ministryně zahraniční Albrightová s německým ministrem Kinkelem. Spor se rozhořel poté, když německá strana odebrala scientologické církvi ústavní ochranu kvůli tomu, že je to protiústavní organizace a v Německu je vnímaná spíše jako sekta než jako seriózní

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, str. 80-83.

¹⁰⁹ FALKE, Andrea. Die deutsch-amerikanischen Wirtschaftsbeziehungen. SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther: *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, str. 369.

¹¹⁰ Vysoké daně a platy, velká omezení především na pracovním trhu.

¹¹¹ FALKE, Andrea. Die deutsch-amerikanischen Wirtschaftsbeziehungen, str. 370.

¹¹² TAMTÉŽ.

náboženská skupina, jak je tomu ve Spojených státech.¹¹³ Můžeme zde pozorovat odlišné kulturní vnímání obou států, které vedlo až k vzájemné iritaci.

3.4.2. Personální a institucionální rovina vztahů

Četnost vzájemných návštěv představitelů státu nám může napovědět mnoho o tom, jaký vztah mezi sebou ony země mají. Američtí a němečtí lídři se setkávali nejčastěji v událostmi nabitým roce 1990. Důvod je jednoznačný, neboť obě země musely důkladně prodiskutovat společný postup při sjednocování Německa a strategii vlastních diplomacií. Jen během jara a časného léta 1990 se prezident Bush a kancléř Kohl setkali čtyřikrát a ministři zahraničí Baker a Genscher jedenáctkrát.¹¹⁴ To byl samozřejmě extrémní případ a v následujících letech se konaly vzájemné schůzky jednou až dvakrát ročně. Častěji můžeme pozorovat návštěvy německých představitelů na americké půdě a spíše výjimečné zahraniční cesty amerického prezidenta do Německa. Do konce roku 1998 navštívili američtí prezidenti Německo pouze čtyřikrát, zatímco kancléř byl ve Spojených státech jedenáctkrát. Můžeme v tom spatřovat určitou americkou nadřazenost, asymetrii vzájemného vztahu a zároveň snahu Německa udržovat dobré vztahy.

Po nástupu prezidenta Clintona v roce 1993 došlo již v březnu k prvnímu setkání s kancléřem Kohlem ve Washingtonu. Shodli se na velké části projednávaných témat týkajících se mezinárodních bezpečnostních konfliktů, obchodu a ekonomiky. Prezident Clinton vyžadoval bližší spolupráci s Německem a kancléř Kohl se vyjádřil v tom smyslu, že tuto podporu budou USA mít. Jednali též o hospodářské pomoci Rusku, které mělo být podporováno v demokratické cestě. Kancléř pozval amerického prezidenta na návštěvu Německa.¹¹⁵

Nejdůležitějším okamžikem roku 1994 se stal 12. červenec, když Bill Clinton navštívil Berlín, kde se setkal i s předsedou Evropské komise Jacquem Delorse. Při společném prohlášení všichni tři představitelé zdůrazňovali zájem na zlepšení a utužení vztahů mezi Spojenými státy a Evropskou unií, hlavně v oblasti bezpečnosti a boje proti

¹¹³ LEGGEWIE, Claus; LAGALÉE, Alexandra. Scientology – Gewerbebetrieb oder Verfassungsfeind? *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1997, vol. 43, no.8. str. 979.

¹¹⁴ HUTCHINGS, Robert L.: *American diplomacy and the end of the Cold War: an insider's account of U.S. policy in Europe*, str. 92.

¹¹⁵ Remarks by the president and German chancellor Helmut Kohl in press availability; Washington, 26. 3. 1993. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1993/03/1993-03-26-clinton-kohl-press-availability.html>>.

organizovanému zločinu.¹¹⁶ Jedním z témat se staly také státy střední a východní Evropy, kterým měla být podána pomocná ruka při procesu demokratizace a budoucím začlenění do západních struktur. V prohlášení k americko-německým vztahům vyzval kancléř Kohl vlastní národ, aby ukázal svou zodpovědnost vedle svých partnerů.¹¹⁷

V roce 1995 pozval kancléř Kohl prezidenta do Berlína, kde vyjádřil, že Německo se bude snažit udělat vše proto, aby se ukázalo být věrohodným partnerem. Hlavními tématy této schůzky byla společná podpora Rusku a otázka rozšíření NATO v souvislosti s novými demokratickými státy v Evropě.¹¹⁸ Oficiální zdroje pak ještě opakovaly přesněji průběh jednání a zdůraznily blízký osobní vztah mezi prezidentem a kancléřem.

V následujících letech se počet vzájemných návštěv postupně snižoval. V roce 1996 proběhlo setkání pouze ve Spojených státech, prezident Clinton zdůraznil, že vzájemný vztah obou zemí zesílil a prohloubil se více než kdy jindy. Hlavním programem tohoto dne byl podpis dvou smluv, které měly upevnit spolupráci v hospodářské oblasti. Poděkoval také německému národu za vyslání německých jednotek do Bosny a za finanční podporu vojenských misí. Kancléř Kohl po otázce novináře k německým úspěchům ještě připojil, že se v Německu nachází 350 000 uprchlíků z bývalé Jugoslávie, a že výše německé podpory bojům na Balkáně činí deset miliard německých marek.¹¹⁹

Poslední setkání kancléře Kohla s prezidentem Clintonem proběhlo v květnu 1998 v Postupimi. Prohlášení bylo velmi krátké a není již tak entuziastické jako byla dřívější prohlášení. Kancléř Kohl dokonce ani nezmínil detailně, o jakých problémech spolu jednali. Prezident Clinton byl sdílnější a nezapomněl pochválit americko-německý vztah. Ten se podle něj vyvinul do takové hloubky, do jaké si to v roce 1994 ani jeden z představitelů obou zemí nedokázal představit. Jednalo se o rozšíření NATO o

¹¹⁶ Remarks by the president Clinton, chancellor Kohl, and president Jacques Delors in press availability; Berlin; 12. 6. 1994. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1994/07/1994-07-12-president-kohl-delors-in-press-availability-berlin.html>>.

¹¹⁷ TAMTÉŽ.

¹¹⁸ Remarks by president Clinton and chancellor Helmut Kohl in photo opportunity, Baumholder, Germany, 2. 12. 1995. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1995/12/1995-12-02-remarks-by-president-and-chancellor-kohl.html>>.

¹¹⁹ Press conference by president Clinton and German chancellor Kohl, Milwaukee, Wisconsin, 23. 5. 1996.

Maďarsko, Českou republiku a Polsko. Dalším tématem byla důležitost Ruska a Ukrajiny a také obavy z Kosovské krize.¹²⁰

Projevy během státních návštěv ukazují, že vztahy mezi oběma státníky byly na vysoké úrovni, což pomáhalo překonat možná nedorozumění. Blízkost představitelů obou zemí zřejmě dokázala tyto vztahy přenést přes veškeré problémy a nesrovnalosti, které vznikaly. Hlavní témata, o nichž se jednalo, byla po celou dobu podobná a oba se na nich většinou shodovali.

Další snahou udržovat tradice je americko-německý den, jehož tradice byla položena prezidentem Ronaldem Reaganem v roce 1987 a který byl stanoven na 6. října jako vzpomínka na rok 1683, kdy bylo založeno město Germantown. Američtí prezidenti se pak tento den snaží připomenout a zamyslet se nad vzájemnými vztahy. V projevech se většinou snaží zrekapitulovat minulost, během níž spolu oba státy spolupracovaly a jedná se spíše o diplomatickou událost než o opravdové hodnocení vztahů.

Pokud porovnáme projevy prezidentů Bushe a Clintona mezi lety 1990 až 1998, zjistíme, že se liší, neboť prezident Bush se nebojí nazvat vztah s Německem speciálním poutem a doufá v hlubší spolupráci. Naopak Bill Clinton své projevy směřuje spíše na občany a současnému hodnocení americko-německých vztahů se vyhýbá.

4. Změna německé zahraniční politiky

Volbami z 27. září 1998, při nichž byla po šestnácti letech zbavena vlády Kohlova křesťansko-liberální koalice, došlo na německé vnitropolitické scéně k velkému obratu. Do čela Spolkové republiky se dostala sociální demokracie spolu se zelenými a novým kancléřem byl zvolen Gerhard Schröder. Ministrem zahraničí se stal předseda Strany zelených Joschka Fischer, který stejně jako kancléř neměl s fungováním zahraniční politiky žádané zkušenosti.¹²¹ Nová vláda znamenala nejen obrat ve stranické politice, který vyplývá z rozdílné ideologie křesťanských a sociálních demokratů a zelených. Došlo zde i ke generační změně, neboť nynější politici nebyli poznamenáni německou minulostí a v zahraniční politice působili odvážněji než jejich

¹²⁰Statements by the president and chancellor Kohl, Postupim, Německo, 13. 5. 1998. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/05/1998-05-13-clinton-and-kohl-remarks-at-potsdam-germany.html>>.

¹²¹ NICLAUB, Karlheinz: *Kanzlerdemokratie*, str. 329.

předchůdci. Odlišnosti přináší i rozdílný politický vývoj obou generací, kdy si sociální demokraté a zelení prošli socializací názorů v šedesátých letech, koketováním s marxismem a shodovali se s antiamerikanistickými a anti-antikomunistickými proudy.¹²²

Po jejich nástupu v říjnu 1998 se však tyto ideály z mládí a také tradiční pacifistické smýšlení sociálních demokratů a zelených dostalo do pozadí a je paradoxní, že právě tato vláda poslala jako první od vzniku Spolkové republiky své vojáky do bojové mise. Dokonce to byla první levicová vláda od roku 1918, neboť v období studené války byla levice vždy proti vojenským akcím a zbrojení Německa.¹²³ Změnu můžeme sledovat ve vnímání Německa sama sebe a nárůstu většího sebevědomí německých představitelů, kteří si více uvědomovali německou suverenitu a chtěli jí začít využívat.¹²⁴ Přestože rudo-zelená vláda deklarovala svou politiku jako kontinuitu té předchozí, začala se od ní odklánět.¹²⁵

4.1. Německá zahraniční politika po nástupu vlády v roce 1998

Se zahraničněpolitickými plány nové vlády se můžeme seznámit v koaliční smlouvě ze 20. října 1998, v níž vláda označuje německou zahraniční politiku za mírovou. Toto přirovnání později vyvolalo odpor u kritiků, když se Německo angažovalo při zásahu v Kosovu a ve válce v Afghánistánu. Vláda dále deklaruje snahu pokračovat v dosavadních hlavních zájmech německé zahraniční politiky. Základní tři cíle jsou tedy: „*mírová a partnerská spolupráce se sousedními státy, udržování transatlantického partnerství a prohloubení a rozšíření Evropské Unie.*“¹²⁶

V koaliční smlouvě je patrné, že pro novou vládu hraje v zahraniční politice klíčovou roli Evropská unie, neboť této instituci věnuje největší část svého prohlášení v oblasti zahraniční politiky. Vláda se bude snažit o další prohloubení a rozšíření evropské integrace, což bude moci prosazovat především v průběhu německého

¹²² JOFFE, Josef. Ein Wunderwerk der Kontinuität, Parameter rot-grüner Außenpolitik. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.11. str. 1325.

¹²³ HELLMANN, Gunther. Nationale Normalität als Zukunft? Zur Außenpolitik der Berliner Republik. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.7. str. 838.

¹²⁴ LAMMERS, Christiane. *Neue deutsche Außen- und Sicherheitspolitik?: eine friedenswissenschaftliche Bilanz zwei Jahre nach dem rot-grünen Regierungswechsel*, str. 46.

¹²⁵ HELLMANN, Gunther. Nationale Normalität als Zukunft? str. 843.

¹²⁶ Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN; Bonn, 20. Oktober 1998 [cit. 2008-04-10]. Dostupný z WWW <[http://www.gruene.de/cms/default/dok/144/144640.htm?execute=1&volltext_suchbegriff=%22Koalition svertrag+1998%22&suche_voll_starten=%22BB%22](http://www.gruene.de/cms/default/dok/144/144640.htm?execute=1&volltext_suchbegriff=%22Koalition%22&suche_voll_starten=%22BB%22)>.

předsednictví v Radě v roce 1999. Hlavními zájmy v Evropské unii budou pro Spolkovou republiku boj proti nezaměstnanosti, anti-diskriminace žen na pracovním trhu, úspěšné zavedení společné evropské měny, větší důraz na životní prostředí a také reforma společné zemědělské politiky. V oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie chtěla spolková vláda zlepšit akceschopnost Evropanů v mezinárodní politice. Požadovala též větší zahraničně-politické kompetence a posílení evropské zahraniční a bezpečnosti identity.¹²⁷ Je tedy patrné, že v evropské politice sledovala Spolková republika mnoho cílů a předpokládala, že by těchto cílů mohla dosáhnout.

Transatlantický vztah je v koaliční smlouvě silně spjat se Severoatlantickou aliancí, kterou vláda považuje za „*primární nástroj pro stabilitu a bezpečnost Evropy a pro budování dlouhodobě mírového uspořádání Evropy.*“¹²⁸ Spolková vláda se vyslovila pro setrvání amerických jednotek v Evropě, aby nadále zajišťovaly bezpečnost a bude pokračovat v kurzu předchozí vlády v podpoře rozšíření NATO na východ. V rámci reformy Aliance bude vláda prosazovat, aby byly úkoly aliance mimo obranu spolku v souladu s normami a standardem OSN a OSZE. Spojené státy jsou pro Německo nejvýznamnějším mimoevropským partnerem, a proto je potřeba o toto partnerství pečovat stejně jako o evropsko-americké partnerství.¹²⁹

Nová vláda tedy chtěla v zahraniční politice pokračovat stejným směrem jako její křesťansko-liberální předchůdkyně. Němečtí autoři se rozdělují v chápání této politiky na „školu kontinuity“, která zdůrazňuje setrvání u základních pilířů německé zahraniční politiky jako je svázání se západem a evropská jednota, transatlantické partnerství. Druhá je „škola normalizace“, jejíž premisou je, že „*Německo ještě není normálním národem. Ale staneme se jím a měli bychom se jím stát.*“¹³⁰ Spolková republika se podle nich snaží stát „normálním spojencem“, který by sebevědomě sledoval své národní zájmy.¹³¹ Této teorii zhruba odpovídá zahraniční politika nové spolkové vlády, která se snažila dostát svým závazkům a zbavit se břemena minulosti.

4.2. Politika vůči EU v období změny

Spolková republika se na začátku roku 1999 postavila do čela Evropské unie, již měla následující půlrok předsedat. Vzhledem k mocenské pozici Německa v Evropě

¹²⁷ TAMTÉŽ.

¹²⁸ TAMTÉŽ.

¹²⁹ TAMTÉŽ.

¹³⁰ HELLMANN, Gunther. *Nationale Normalität als Zukunft?* str. 842.

¹³¹ TAMTÉŽ.

očekávaly členské státy úspěšné prohloubení integrace Unie. Hlavním cílem německého předsednictví jmenoval Joschka Fischer ve své úvodní řeči před Evropským parlamentem 12. ledna 1999 nutnost zaměřit se na nárůst vlivu Unie na světové úrovni a dosáhnout akceschopnosti v řešení vojenských konfliktů, jak na evropském kontinentu tak i mimo něj.

V projevu se věnuje ekonomickým problémům, které se objevily ve členských zemích, což jsou především nezaměstnanost a reforma společné zemědělské politiky. V rámci boje proti nezaměstnanosti navrhla německá strana uzavřít Pakt zaměstnanosti¹³², který by pomáhal odstraňovat nezaměstnanost u mladých lidí a dlouhodobě nezaměstnaných a také by působil proti diskriminaci žen na pracovním trhu. Ekonomickým otázkám se věnoval také kancléř Schröder, který chtěl přehodnotit německé platby Unii a naopak zkrátit výdaje na zemědělskou politiku. Tento záměr se mu ale nevydařil a na setkání Rady v Berlíně v březnu 1999 musely německé národní zájmy ustoupit.¹³³

Ministr Fischer se v projevu dále zabýval východním rozšířením Unie, jenž chtěl urychlit, neboť pomalý průběh by mohl přinést negativa. Unie se tak jako tak v budoucnosti rozšíří a tak není potřeba vyčkávat: „*Německo zůstává ze všech těchto důvodů nadále zastáncem jednorázového východního rozšíření Evropské Unie. Chceme výrazně urychlit přístupová jednání.*“¹³⁴ Fischer nakonec zdůraznil nutnost provedení reform, které by usnadnily rozhodování po východním rozšíření Unie. Co se týče Společné zahraniční a bezpečnostní politiky je nutné, aby Unie ve 21. století působila jako samostatný a politicky akceschopný subjekt. Německo se snažilo najít oblasti společných evropských zájmů, které mohly usnadnit provádění SZBP, a proto začala Unie hledat „Společnou strategii“, která měla definovat vztah Unie k Rusku a Ukrajině na schůzce v Kolíně nad Rýnem.¹³⁵

Tato schůzka Evropské rady proběhlo 3. a 4. července 1999 a předsedové vlád patnácti členských států se dohodli, že je třeba v rámci SZBP převzít větší odpovědnost,

¹³² V originále Beschäftigungspakt.

¹³³ HACKE, Christian. Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer: Zwischenbilanz und Perspektiven. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. 2002. [cit. 2008-04-25]. Dostupný z WWW <http://www.bpb.de/publikationen/LMMEH5,0,0,Die_Au%DFenpolitik_der_Regierung_Schr%F6derFischer%3A_Zwischenbilanz_und_Perspektiven.html>. str. 8.

¹³⁴ Aus der westeuropäischen eine gesamteuropäische und global handlungsfähige Union machen, Die Aufgaben des deutschen EU-Ratsvorsitzes – Rede von Bundesaußenminister Joschka Fischer vor dem Europäischen Parlament am 12. Januar 1999 (Auszug). *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.3. str. 274.

¹³⁵ TAMTÉŽ.

aby se Unie stala akceschopnější. K tomu, aby Unie mohla jednat autonomně, by bylo potřeba podpořit její vojenský potenciál, prostředky a ochotu států se účastnit takového nasazení a Unie tak bude schopna přispět k zajištění míru a bezpečnosti na mezinárodní úrovni v souladu s principy charty OSN. V závěrečném aktu se státy zavazují k budování účinných evropských vojenských jednotek a posílení schopností v oblasti zpravodajství. Představitelé se shodli na tom, že výsledky summitu NATO ve Washingtonu jsou pro budoucí transatlantickou spolupráci pozitivní, neboť Evropská unie bude mít účinnější roli při prevenci a řešení krizí ve světě.¹³⁶

Evropské státy souhlasily s těmito konkrétními závazky na setkáních v Kolíně nad Rýnem a později v Helsinkách, neboť byly ovlivněny dopady své vlastní neschopnosti při snahách o samostatné řešení konfliktu v Kosovu. Rada ministrů byla podle ustanovení rozšířena o ministra obrany a státy se zavázaly posílit své vojenské prostředky v operacích vedených Unií. Eurocorps měl být přetvořen v evropský krizový sbor, aby mohl být k dispozici Evropské unii a také Severoatlantické alianci. V americké vládě ovšem přes všechny deklarované sliby Evropanů o partnerství s Amerikou panovaly obavy, že evropští spojenci chtějí svou SZBP konkurovat Alianci. Obavy pramenily z předpokladu, že samostatná organizace působící vedle NATO by jeho činnost oslabil. Spojené státy proto podporovaly proces vytváření Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie, dokud bude EU respektovat prvenství NATO a bude se aktivně podílet na fungování Aliance.¹³⁷

Tyto neshody v transatlantickém vztahu byly pro Spolkovou republiku velmi nepříjemné, neboť byla důležitým partnerem obou stran a dostávala se do pozice prostředníka. Musela si ujasnit, zda je pro ni výhodnější vztah se Spojenými státy nebo prohlubování evropské integrace a účinné zapojení se do evropských vojenských struktur, které Washington považoval za konkurenci. Problém spočíval také v nerovnováze vojenských prostředků Unie a Spojených států, kdy se Evropa nemohla zatím stát rovnocenným partnerem. Musela se spoléhat na materiální zajištění z druhé strany Atlantiku zejména na základě NATO.¹³⁸

¹³⁶ Beschlüsse des Gipfeltreffens der Europäischen Union in Köln am 3. und 4. Juni 1999; *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.7. str. 881-883.

¹³⁷ MEIERS, Franz-Josef, Der europäische Sicherheitspfeiler, Stein des Anstoßes für die USA. *Internationale Politik*. [verze na CD]. 2000, vol. 6, no.3. str. 43-44.

¹³⁸ TAMTÉŽ, str. 44.

4.3. Bezpečnostní politika Spolkové republiky a Spojených států

V zahraniční a bezpečnostní politice se Spolková republika pod vedením nové koalice stala aktivnější a přestala se bránit vojenské účasti v bojových misích, jak ukázal případ Kosova. V oblasti transatlantické spolupráce v rámci Severoatlantické aliance se hlavními tématy staly dlouhodobě plánovaná reforma a rozšíření aliance, které proběhly v roce 1999.

4.3.1. Nový strategický koncept Severoatlantické aliance

Reorganizace Severoatlantické aliance z roku 1991 neodpovídala přesně novým politickým realitám ve světě, a proto si spojenci Aliance na setkání v Madridu v červenci 1997 vytkli cíl přepracovat strategický koncept do konference ve Washingtonu. Jako hlavní body přeměny byly určeny: vymezení základní funkce a geografické působnosti aliance, potřeba mandátu OSN při krizových zásazích, posílení evropského pilíře ve společenství. Shoda mezi členy Aliance panovala v tom, že jejím základem bude nadále vzájemná obrana v případě napadení jednoho státu zvenčí a bude tedy nadále bránit svobodu a bezpečnost ostatních členů politickými a vojenskými prostředky.¹³⁹

Spolková republika zaujala při jednáních o konceptu defenzivní postoj, a to především proti americké představě utvořit z NATO instrument pro celosvětové zažehnání konfliktů. Pro Německo byly otázky ohledně geografického vymezení a nutnosti mandátu OSN pro zásah aliance důležitým a diskutovaným tématem. Anglosaské země se zasazovali o globální působnost, aby mohly bojovat proti terorismu a zabránit šíření zbraní hromadného ničení. Německo se stavělo proti těmto návrhům, neboť se obávalo příliš vysoké zátěže pro Alianci. Chtělo, aby se zajišťovala stabilita především střední Evropy, čímž by vzrostl německý vliv jako partnera Spojených států a byla by zajištěna americká přítomnost v Evropě. Spojené státy vyžadovaly, aby byla Aliance schopná ke globálním akcím, k čemuž potřebovala flexibilní jednotky schopné rychlého přemístění do regionů spojených se strategickým zájmem USA. Ministryně zahraničí Madeleine Albrightová zdůraznila požadavek, aby strategické zaměření NATO bylo změněno ze vzájemné obrany ve smluvně určených oblastech k obraně společných zájmů.¹⁴⁰ Američané společně se Spolkovou republikou prosazovali, aby se

¹³⁹ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 188-189.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ, str. 190-191.

aliance otevřela novým demokraciím, které byly původně členem Varšavské smlouvy. Německo se tím snažilo dostat se z nepříznivé krajní polohy, kterou zaujímalo po celou studenou válku.¹⁴¹

Nová strategická koncepce, která byla schválena hlavami států a šéfů vlád, kteří se zúčastnili schůzky Rady NATO 23. do 25. dubna 1999 ve Washingtonu na počest padesátého výročí založení Severoatlantické aliance, nakonec postrádala globální vymezení Aliance, jak prosazovaly Spojené státy. Aliance se nadále měla soustředit na zajištění transatlantické bezpečnosti. Mezi cíle patřilo posílení transatlantické vazby a zajištění větší rovnováhy, aby evropští spojenci mohli převzít větší odpovědnost. Smyslem NATO zůstalo i nadále zachování svobody a bezpečnosti jejích členů politickými a vojenskými prostředky, jak je zakotveno ve Washingtonské smlouvě. Co se týče světových konfliktů, měla Aliance přispívat k jejich prevenci a aktivně se angažovat v krizovém managementu k jejich překonání.¹⁴²

4.3.2. Konflikt v Kosovu

Dlouhodobé spory v oblasti Kosova mezi kosovskými Albánci a srbskou vládou i obyvatelstvem zvýšily nestabilitu regionu a mnoho západních pozorovatelů již dlouho před krvavými nepokoji předpovídalo vznik konfliktu. Když se násilí v létě 1998 vystupňovalo, vydala OSN rezoluci 1199, v níž odsoudila srbskou stranu a označila její činy za narušování míru a vyzvala je, aby akce okamžitě ukončila.¹⁴³ Situace v Kosovu se pak především nátlakem ze strany Severoatlantické aliance trochu zlepšila, když srbský prezident Slobodan Milošević podepsal s americkým zvláštním vyslancem Richardem Holbrookem dohodu o zajištění příměří. Do oblasti Kosova bylo vysláno dva tisíce pozorovatelů, aby dohlíželi na plnění podmínek z rezoluce 1199 OSN. Již v lednu 1999 ale zakročila srbská vojska proti Kosovské osvobozené armádě a ukázala tak, že srbská strana chce problém vyřešit násilím.¹⁴⁴

Spolkový sněm schválil během zvláštního zasedání 16. října 1998 účast na leteckých operacích v Kosovu, které měly být omezené a prováděné ve fázích, aby

¹⁴¹ TAMTÉŽ, str. 200-201 a 244.

¹⁴² Strategická koncepce aliance schválená hlavami států a šéfů vlád, kteří se zúčastnili schůzky Rady NATO 23. a 24. dubna 1999 ve Washingtonu, D.C.; <http://www.nato.cz/dokumenty/koncepce.html#%C8%Elst%20IV%20-%20Sm%ECrnice%20pro%20jednotky%20aliancePrincipy%20strategie%20aliance>

¹⁴³ Resolution 1199 des UN-Sicherheitsrates vom 23. September 1998. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1998, vol. 43, no.5.

¹⁴⁴ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 294.

odvrátily humanitární katastrofu v oblasti.¹⁴⁵ Ve skutečnosti tento rozpor v prohlášeních o mírové politice a schválení vyslání vojáků do Kosova vyvolal mezi mírově laděným obyvatelstvem vlnu nevole, která se opakovala při německé účasti na akcích v Afghánistánu.¹⁴⁶ Naopak na mezinárodní úrovni získala Spolková republika uznání za svou rychlou reakci a zapojení se do hledání východiska z krize. Zde se politika nové koalice rozchází s jednáním kancléře Kohla a ministra zahraničí Kinkelera, kteří akci NATO v Kosovu podmiňovali mandátem Rady bezpečnosti, i když nakonec museli po jednání NATO v červenci 1998 ustoupit. Bývalá vláda pak také souhlasila s tím, že je potřeba se násilí v Kosovu postavit i vojensky.¹⁴⁷

Spojené státy diplomatickou iniciativu Evropanů sledovaly spíše negativně, neboť takto vypadala Evropa jako mírová mocnost a Spojené státy jako mocnost, která se spíše přiklání k militaristickým prostředkům řešení problémů. Americká strana dokonce připustila, že mezi USA a EU panují velké neshody během vyjednávání. Ty pramenily především z evropských obav před konfrontací s tradičním srbským spojencem – Ruskem. Sama Spolková republika se snažila, aby Rusko bylo k mírovým jednáním o Balkánu přizvána. Spojené státy proto mohly k posílení své pozice prosazovat vojenskou intervenci, neboť v rámci NATO hrály dominantní roli a tímto by ji ještě posílily.¹⁴⁸

4.4. Německo-americko-vztahy v období změny

Ve vztahu se Spojenými státy v první polovině vládního období rudo-zelené koalice docházelo k méně častým přímým kontaktům, než jak bylo standardní do té doby a začalo přibývat nesouladů, které mohly americko-německému partnerství přivodit významnější problémy. Začaly se také objevovat kulturní a politické rozdíly obou států.

Otázkou také bylo, jak se projeví politická příslušnost nového kancléře, když v minulosti byly americko-německé vztahy problematické, v případě že Německo vedl sociálnědemokratický kancléř jako za časů Willyho Brandta nebo Helmuta Schmidta.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Deutsche Beteiligung an den von der NATO geplanten begrenzten und in Phasen durchzuführenden Luftoperationen zur Abwendung einer humanitären Katastrophe im Kosovo-Konflikt. Beschluß des Bundestages vom 16. Oktober 1998. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD].

¹⁴⁶ NICLAUB, Karlheinz. *Kanzlerdemokratie*, str. 331.

¹⁴⁷ MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?*, str. 296.

¹⁴⁸ LAMMERS, Christiane. *Neue deutsche Außen- und Sicherheitspolitik?*, str. 152-154.

¹⁴⁹ SZABO, Stephen F. *Parting ways: the crisis in German-American relations*, Washington, DC : Brookings Institution Press, 2004, str. 7.

Sociální demokraté se již od vzniku Spolkové republiky projevovali převážně antiamericky, a to zejména v oblastech bezpečnosti a obrany.

4.4.1. Vývoj vztahů po nástupu rudo-zelené koalice

Kancléři Helmutu Kohlovi se podařilo navázat s americkým prezidentem Billem Clintonem osobní přátelský vztah, který pomáhal překonávat rozpory mezi oběma státy. Prezident Clinton po volbách 1998 poděkoval kancléři za jeho příspěvek k fungování euroatlantického partnerství¹⁵⁰ a 16. října mu udělil prezidentskou medaili za přínos americko-německým vztahům.¹⁵¹ Kancléř Kohl byl jeho opravdu velkým zastáncem a nezbyvalo než doufat, že levicový Schröder opustil své někdejší antiamerikanistické smýšlení. Prezident Clinton se s ním také snažil navázat hned po jeho zvolení vztah, a proto ho pozval na návštěvu do Washingtonu.¹⁵²

Schůzka se uskutečnila 9. října a společně s kancléřem přijel i ministr zahraničí Fischer. Prezident Clinton deklaroval na tiskové konferenci, že se s kancléřem Schröderem shodli na zásadních bodech v otázce zákroku v Kosova. Je však třeba vyčkat, až bude Schröder oficiálně zvolen Spolkovým sněmem do kancléře funkce a o zásahu mimo stanovené území se rozhodne hlasováním ve Spolkovém sněmu. Schröder přislíbil Spojeným státům v případě intervence v Kosovu německou podporu, a to i bez mandátu OSN.¹⁵³

Schröder byl kancléřem zvolen až 27. října, ale Spolková republika vyšla Spojeným státům vstříc, když již 16. října schválila účast německých vojáků a leteckých jednotek na intervenci do Kosova. Třetí sociálně demokratický kancléř se zcela rozcházel s politikou svých stranických předchůdců, kteří většinou v 80. letech spolu se Zelenými bojovali proti umístění amerických raket na území Německa, podporoval americké záměry a místo vyjednávání míru souhlasil s intervencí. Naopak vyzýval Německo, aby s ohledem na svou historii nezanedbalo nebezpeční hrozící na Balkáně a vstoupilo do stabilní koalice spojenců, která by mohla uklidnit situaci.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Statement by the president, 27. 9. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/09/1998-09-27-statement-by-the-president-on-german-elections.html>>.

¹⁵¹ Statement by the president, 16. 10. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/10/1998-10-16-statement-by-the-president-on-helmut-kohl.html>>.

¹⁵² Statement by the press secretary, 2. 10. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/10/1998-10-02-statement-by-the-press-secretary.html>>.

¹⁵³ Remarks by the President and Chancellor Gerhard Schroeder in press availability in Bonn, Germany, 6. 5. 1999. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1999/05/1999-05-06-remarks-by-the-president-with-chancellor-schroeder.html>>.

¹⁵⁴ JOFFE, Josef. Ein Wunderwerk der Kontinuität, str. 1326-1327.

Odlíšnosti můžeme naopak vyzorovat v německém a americkém přístupu v otázce nezbytnosti mandátu Společnosti národů pro intervenci NATO v Kosovu nebo jiných oblastech mimo působnost Aliance. Ve Spolkové republice proběhla debata o nutnosti mandátu pro zásahy Aliance také v souvislosti s reformou NATO 1999 a Německo preferovalo mandát pro každý zásah od OSN získat. Důvody můžeme najít v orientaci německé zahraniční politiky, která se snažila udržovat dobré vztahy s Ruskem a akce, do nichž by Aliance se Spolkovou republikou vstoupila bez mandátu, a tudíž bez souhlasu Ruska, by mohlo narušit i německo-ruské vztahy.¹⁵⁵ Ve Spojených státech naopak veřejnost i politici mandát OSN pro akce v zahraničí nevyžadují, ale chtějí, aby byl jasný cíl, kvůli němuž Američané do akce vysílají své vojáky. Tento cíl by měl být také podložen jasným americkým zájmem pro vstup do konfliktu.¹⁵⁶ Rozcházel se také v otázce multilateralismu, protože Německo bylo jeho jasným zastáncem, jak z kulturně-politických tak i z mocenských důvodů. Spojené státy ale ze stejných důvodů jako Německo mohly jednat bez konzultací se svými spojenci.

Oba státy spolu přesto dokázaly úspěšně spolupracovat během kosovské letecké intervence. Posléze během setkání v Bonnu v květnu 1999 se prezident Clinton a kancléř Schröder shodli, že jejich státy přispívají ke zlepšení situace na Balkánu, a to především pomocí uprchlíků z Kosova mířících do Makedonie a Albánie. Kancléř Schröder dokonce vyzval ostatní evropské státy, aby následovaly americký a německý příklad a přijímaly rovněž kosovské uprchlíky.¹⁵⁷

Pro vzájemné vztahy se také ukázalo být rozporuplné i německé předsednictví Evropské unie, kdy Spojené státy viděly německou snahu zlepšit Společnou bezpečnostní a zahraniční politiku Unie jako její úsilí získat autonomii v bezpečnostní politice a přestat se spoléhat na prvenství NATO v této oblasti.¹⁵⁸ To samozřejmě nadále nebyl německý záměr, neboť Severoatlantická aliance hrála pro Německo v jeho bezpečnostní politice důležitější roli než Evropská unie.

V oblasti hospodářské spolupráce se Spojené státy začaly více orientovat na Evropskou unii, neboť ekonomika Spolkové republiky se po sjednocení s východní částí země dostala do potíží a nebyla již tak konkurenceschopná. Konflikty se objevily i na

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, str. 1332.

¹⁵⁶ Die Zukunft der transatlantischen Beziehungen im Zeichen Berlin-Europas, „Blätter“-Gespräch mit Andrei S. Markovits. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.5. str. 576.

¹⁵⁷ Remarks by the President and Chancellor Gerhard Schroeder in press availability in Bonn, Germany, 6. 5. 1999.

¹⁵⁸ MEIERS, Franz-Josef. *Der europäische Sicherheitspfeiler*, str. 44.

úrovni hospodářské kooperace USA s Unii, kde Německo hrálo spíše zprostředkovatelskou roli. Spolková republika přitom hájila raději zájmy Evropské unie, což narušovalo americko-německé vztahy. Situace se zhoršila ještě více s příchodem rudo-zelené vlády, která se orientovala na ochranu životního prostředí a regulaci potravin v zemědělské politice. Příkladem může být dlouhodobý spor Evropské unie a Spojených států o geneticky modifikované plodiny, které Unie odmítala. Spolková republika také přicházela o schopnost hrát prostředníka mezi USA a Evropskou unií, protože ztrácela konkurenceschopnost v obchodní politice a také kvůli prosazování ochrany životního prostředí.¹⁵⁹

Jisté odcizení se objevilo také ve společenském kontextu. V roce 1999 probíhal spor ohledně popravu bratrů LaGrandových, německých občanů žijících ve Spojených státech za ozbrojené přepadení banky a vraždu jejího ředitele z roku 1982. Bratři LaGrandovi se v německých médiích brzy stali mučedníky, kteří byli nespravedlivě posláni na smrt. Německá strana podle některých reagovala přehnaně kvůli chybě americké strany, jež neinformovala vězně o právu na spojení se s konzulátem, jak měla podle Vídeňské konvence učinit.¹⁶⁰ Jiným příkladem vzájemných iritací může být situace, kdy Clintonův ministr financí Lawrence Summers zablokoval Schröderova kandidáta na post ředitele Mezinárodního měnového fondu.¹⁶¹ Post nakonec po naléhání americké strany získal současný německý spolkový prezident Horst Köhler.¹⁶² Negativní vlna se přidala během summitu G-8 v Denveru, kde americká administrativa demonstrovala svoji aroganci nad výkonem americké ekonomiky a prezentovala ji jako modelový příklad pro Západ.

Přes všechna nedorozumění byly americko-německé vztahy v období kancléře Schrödera a prezidenta Clintona korektní a stále se cítili být vzájemnými partnery. Spolková republika se začala vymaňovat z vlivu Spojených států a začala prosazovat své vlastní zájmy (například v ekonomických otázkách), i když v určitých situacích musela brát ohled na vzájemný vztah a podvolit se požadavkům amerického partnera (zásah v Kosovu bez mandátu OSN).

¹⁵⁹ FALKE, Andrea. Die deutsch-amerikanischen Wirtschaftsbeziehungen, str. 372.

¹⁶⁰ Die Zukunft der transatlantischen Beziehungen im Zeichen Berlin-Europas, str. 584 a JOFFE, Josef. Ein Wunderwerk der Kontinuität, str. 1333.

¹⁶¹ SZABO, Stephen F. *Parting ways*, str. 7.

¹⁶² FALKE, Nadras. Die deutsch-amerikanische Wirtschaftsbeziehungen, str. 373

4.4.2. Tradiční německý antiamerikanismus

Německý pohled na Spojené státy byl do studené války ovlivňován tím, kdo zrovna zemi vedl a vesměs byly tyto pohledy pozitivní. Po druhé světové válce viděli Ameriku někteří Němci stále jako „náhradní vlast“ a země se těšila velké popularitě. Změna nastala při vypuknutí války ve Vietnamu, kterou pacifistické německé obyvatelstvo velmi rázně odsuzovalo a vidělo Spojené státy v roli agresora.¹⁶³ Neschopnost ukončit konflikt v Asii zadal důvod k pochybnostem o vedoucích schopnostech USA. Proto se na konci 70. a začátkem 80. let objevoval antiamerikanismus v politice, publicistice a vědě. Mezi staršími obyvateli přispívaly k negativnímu pohledu na Spojené státy jejich vzpomínky na zničení své vlasti v průběhu a po skončení druhé světové války. Mladší generace a mezi nimi často levicově zaměřená mládež zase odsuzovali americkou válku ve Vietnamu.¹⁶⁴

Po německém sjednocení můžeme sledovat velký rozdíl ve vnímání Spojených států v původní východní a západní části země. Důvodem je silná antiamerická propaganda komunistického režimu v Německé demokratické republice, jenž zakořenila v obyvatelích nedůvěru ve Spojené státy a její politiku vůči Německu. Naopak v bývalém západním Německu je vidět, že jeho obyvatelé si již Spojené státy považují za partnera. Přesto nesouhlasí s některými zahraničněpolitickými kroky USA, zejména jejich odhodlanost vojensky vstupovat do mezinárodních konfliktů.¹⁶⁵

5. Závěr

Konec bipolárního systému znamenal zásadní změnu v uspořádání mezinárodního systému a transformací prošla snad každá evropská země. Ve Spolkové republice se to ovšem projevilo více než jinde, neboť po čtyřiceti pěti letech získala zpět plnou suverenitu. Na možnosti, jež nyní Německo získalo, si ovšem potřebovalo zvyknout a naučit se jich využívat. Muselo při tom brát ohled na svou nacionálně-socialistickou minulost, která stále zůstávala strašákem nejen pro Německo, ale i pro okolní státy.

Výzkumná otázka práce zněla, jak se po Německém sjednocení změnila zahraniční politika SRN a jak se začal měnit vztah ke Spojeným státům. Potvrdilo se, že

¹⁶³ SCHWAN, Gesine. Antikommunismus und Antiamerikanismus, Deutsches politisches Bewußtsein nach 1945. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.1. str. 82.

¹⁶⁴ SZABO, Stephen F. *Parting ways*, str. 81.

¹⁶⁵ SCHWAN, Gesine. Antikommunismus und Antiamerikanismus, str. 83.

proměna probíhala ve více fázích, a to ve dvou hlavních. Spolková republika po sjednocení nejprve pokračovala ve svém osvědčeném způsobu zahraniční politiky (v kontinuitě), který jí v období studené války pomalu vrátil důstojnost a důvěru spojenců. Vláda Helmuta Kohla nehodlala po sjednocení posilovat své mezinárodní postavení tím, že by se Německo častěji účastnilo vojenských operací v zahraničí, ale brzy se ukázalo, že bez tohoto kroku ztratí svůj vliv na mezinárodní úrovni. Toto zjištění vedlo Spolkovou republiku k postupnému opouštění politiky zdrženlivosti, ovšem Kohlova vláda na větší změnu nebyla připravená. V Německu se alespoň rozpoutala debata ohledně vysílání Bundeswehru do zahraničí. Ten skončil výrokem Spolkového ústavního soudu, že posílání vojáků do zahraničí ničím neodporuje Základnímu zákonu a naopak je potřeba dostát závazkům, které má SRN uvnitř aliancí. Německo pak sice posílilo svou účast na mezinárodních mírových akcích, ale vstup do válečného konfliktu a navíc bez mandátu OSN byl až do poloviny devadesátých let zcela nemyslitelný.

Období kontinuity pomalu připravilo cestu větší proměně v druhém období, které německá zahraniční politika zažila po nástupu koalice sociálních demokratů a zelených po volbách v roce 1998. Tehdy došlo také ke generační změně, kdy členové vlády neměli za sebou zkušenosti svých předchůdců z porážky nacistického Německa. Počínali si sebevědoměji, neohlíželi se tolik do minulosti a požadovali, aby se z Německa stal stát jako každý jiný s národními zájmy a jejich prosazováním. Poprvé od konce druhé světové války vyslala vláda Bundeswehr do zahraniční vojenské mise, čímž podpořila své spojence v Severoatlantické alianci a posílila své mezinárodní postavení. V otázce reformy Aliance ale zaujala Spolková republika zdrženlivý postoj, neboť odmítala z Aliance vytvořit nástroj pro řešení globálních konfliktů, jak prosazovaly Spojené státy. Nadále deklarovalo, že k vojenským akcím vyžaduje mandát Rady bezpečnosti, i když v otázce Kosova udělalo výjimku.

Americko-německý vztah v období kontinuity německé zahraniční politiky se nadále nacházel v nadstandardní rovině, kterou Německu nabízeli američtí prezidenti v podobě „partnerství ve vedení“. Přesto docházelo k nedorozuměním, a to v oblasti bezpečnostní politiky, neboť Spolková republika nedokázala adekvátně odpovědět na americkou výzvu. Spojené státy proto kritizovaly Německo za jeho vojenskou neúčast ve válce v Zálivu. Vzhledem k roli USA v německém sjednocení je tento postoj pochopitelný, ovšem Spojené státy si měly včas uvědomit limity německé zahraniční politiky, které ji provázely v průběhu studené války a nemohly být tak rychle zapomenuty. Spolková republika navíc již nadále nepotřebovala přímou ochranu USA

jako během studené války a tudíž nepodporovala svého partnera tolik jako dříve. Další problematickou oblastí vzájemného vztahu byla hospodářská spolupráce, kde Německo přestalo splňovat americké očekávání a se zhoršením hospodářské situace Německa se od něj začala americká strana pomalu ekonomicky odvracet. Spolková republika navíc upřednostňovala často evropské cíle před těmi americkými. Nebylo tedy možné, aby skloubila požadavky evropských spojenců a amerického partnera.

Po nástupu kancléře Schrödera byl americko-německý vztah oživen německou podporou Spojených států během války v Kosovu. Německu se tím ovšem nepodařilo získat dostatečný vliv, který chtělo od Spojených států, stejně jako ostatní evropské státy v rámci Severoatlantické aliance a nepodporovalo americké snahy při reformě Aliance. Spojené státy si také nebyly jisté, zda chtějí evropské snahy na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku podporovat, či zda by je tato iniciativa mohla ohrozit, jako se domnívaly v případě Eurocorpsu. Docházelo tedy spíše k menším nedorozuměním, která ovšem postupně začala ovlivňovat vzájemné vztahy.

Pokud se podíváme na hlavní cíle německé zahraniční politiky, je patrné, že se snažilo svůj vliv rozšířit především v rámci Evropské unie. Německo je blíže Unii také geopoliticky a do budoucna je to prostor, v němž se Spolková republika bude a nejvíce angažovat a hájit zájmy Unie. Proto nemohla plně odpovědět na Bushovo „partnerství ve vedení“, protože tyto americké zájmy neodpovídaly německým cílům a nedaly se skloubit se zájmy Unie. Nedorozumění, která se v průběhu devadesátých let mezi oběma státy objevovala, byly indikátorem této změny. Německo bylo před rokem 1989 příliš těsně připoutáno ke Spojeným státům a po sjednocení si mohlo svou zahraniční politiku určovat zcela samo. Rozdíl v americké a německé společnosti je natolik veliký, že není možné, aby tyto dva státy byly tak blízkými partnery, jak si zpočátku devadesátých let Spojené státy představovaly.

Zahraniční politika Spolkové republiky prošla v devadesátých letech změnou ve smyslu nárůstu nezávislosti a sebevědomí, který přispěl k oslabení americko-německého vztahu, jenž se ovšem projevilo až po nástupu amerického prezidenta Bushe během příprav na intervenci do Iráku v letech 2002-2003. Pro Spolkovou republiku jsou Spojené státy velmi důležitým partnerem a i nadále se bude snažit udržovat dobré vzájemné vztahy. Oba státy mají za sebou odlišný historický vývoj, který je předurčuje k odlišnému jednání a odlišnému vnímání sebe sama, proto je pravděpodobné, že i nadále bude docházet k rozporům nad vstupováním do mezinárodních konfliktů. Přesto

Bakalářská práce

se budou snažit hledat cestu, která by jejich zájmy a jednání skloubila, aby mohli být dobrými partnery i v budoucnosti.

Resumé

Bakalářská práce „Německo mezi atlantismem a europeismem. Americko-německé vztahy v devadesátých letech“ se zabývá změnou německé zahraniční politiky po německém sjednocení a na americko-německé vztahy. Spolková republika získala po sjednocení plnou suverenitu v zahraniční politice a její spojenci očekávali, že toho využije a bude vystupovat aktivněji v mezinárodním systému. Německo udržovalo již od konce druhé světové války tzv. „kulturu zdrženlivosti“ a nechtělo se vojensky podílet na řešení mezinárodních krizí v oblastech mimo území států NATO. Těžištěm práce je průběh americko-německých vztahů v devadesátých letech a práce se tedy zabývá proč a jak se vztah měnil. Spojené státy a Spolková republika měly za sebou dlouhodobou spolupráci během studené války a předpokládalo se, že vzájemné vztahy budou nadále nadstandardní.

Americko-německý vztah se začal v průběhu devadesátých let měnit, protože se transformovaly geopolitické podmínky a Spolková republika získala suverenitu. Německo tak mohlo začít provádět novou zahraniční politiku, kde by jako každý normální stát prosazovala své národní zájmy. Spolková republika se ovšem díky svým zkušenostem z minulosti nemohla tak rychle přeorientovat ze své původní politiky, kde prosazovala spíše kulturu zdrženlivosti a multilateralismus. Kancléř Kohl proto po sjednocení v této politice pokračoval a stejně významný zůstal i americko-německý vztah, který stál především na bezpečnostní spolupráci v rámci NATO. Přesto Německo nemohlo odpovědět na výzvu prezidenta Bushe na „partnerství ve vedení“, neboť na to ještě nebylo připravené. Také tradiční hospodářská spolupráce se ovšem začala zhoršovat, a to především kvůli špatné ekonomické situaci Spolkové republiky po sjednocení. Začalo se také projevovat, že Německo má blíže k evropským státům, když obnovilo společně s Francií snahy o uskutečnění Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie. Tato iniciativa ovšem u Spojených států vyvolávala podezření, že se Evropa snaží vymanit ze Severoatlantické aliance a vlivu USA. Spolková republika to popírala a skutečně pro ni nadále bylo NATO hlavní obrannou aliancí. Dostávalo se tak do role prostředníka mezi Evropskou unií a Spojenými státy.

Německá zahraniční politika se proměnila v okamžiku nástupu nového kancléře Schrödera po volbách v roce 1998, s nímž nastoupila i nová generace německých politiků. Ta byla více sebevědomá než jejich předchůdci a přestali se držet kultury zdrženlivosti, když vyslali německé vojáky na misi do Kosova. Tímto krokem posílil

kancléř partnerství se Spojenými státy, ale sledoval tím spíše vlastní cíle, které měly přinést Německu prestiž. To se projevilo například zdrženlivým postojem SRN k návrhům Spojených států na reformu NATO, aby se Aliance přeměnila na nástroj pro řešení globálních konfliktů. Podobné kontroverze se dařilo oběma stranám řešit a nedošlo k vážnější krizi.

Partnerství mezi Spojenými státy a Německem však bylo narušeno a směřovalo ke krizi, která vznikla s přípravami USA na válku v Iráku, s níž kancléř Schröder nesohlasil. Za vzájemnými rozpory stojí nemalou mírou také odlišná kultura obou států, a to především jednání a sebevědomí v otázkách zahraniční politiky. Zatímco Spojené státy jsou globální velmocí, má Spolková republika spíše regionální význam. Proto se budou i nadále mezi oběma státy vyskytovat rozepře, jak řešit mezinárodní konflikty.

Summary

Bachelor thesis “Germany between atlantism and europeism. German-American relations in the nineties” concerns with the change of the German foreign policy after the German unification and with the German-American relation. The Federal Republic gained after its unification a full sovereignty in the foreign policy and her allies did expect that it will use it and will participate actively in the international system. Germany had maintained since the Second World War so-called “culture of restraint“ and it didn’t want to participate on solving international out of area crisis with the use of military. This tradition did Germany gradually abandoned and finally it did military partake in the war in Kosovo.

The focus of the bachelor thesis is the development of German-American relations in the nineties and how did it change. United States and Germany experienced a common long-term co-operation during the Cold War and it was supposed that the mutual relation will still be significant. The work probes further different factors that effect mutual relations, which include for example the German membership of European Union. It probes if Germany is able to simultaneously fulfill commitments of Union and its American allies.

The German-American relation started to change during the nineties, because the geopolitical conditions did change after the end of the cold war and because Germany did gain its sovereignty back. Germany could then start to carry out a new foreign policy, where it could promote like other “normal” states its national interests.

However, after its experience from the past it couldn't easily realign its former policy of multilateralism and "culture of restraint". Chancellor Kohl thus continued in this policy. Also the German-American relation remained important to Germany, because it was build on security (NATO) and economic cooperation. In spite of this Germany couldn't answer the American calls for "partnership in leadership" from President George H. W. Bush, because it wasn't ready yet. The traditional economic cooperation started to fall of, caused from the poor economic situation of Germany after unification.

Germany was also closer to its European allies and so it re-establishes together with France its endeavour to realize the Common Foreign and Security Policy. But then this initiative aroused by the United States a suspicion that Europe is trying to emancipate itself from the NATO and from the influence of USA. The Federal Republic denied this, because NATO was still its most important defence pact.

The German foreign policy changed after the new government of Gerhard Schröder won the election in 1998. With him succeeded a new generation of German politicians. It was more self-confident than their predecessors and their abandoned the "culture of restraint", when they sent out the German soldiers to the mission in Kosovo. With this measure they did strengthen the partnership with the United States, but Schröder followed German own gains, that should have brought Germany appreciation.

The partnership between United States and Germany was however disturbed and it headed toward the gravest crisis in mutual relations, which originated from American preparation for war in Iraq. Behind the mutual discrepancies is also a different culture of the both states and primarily the behaviour and confidence in foreign policy. While the United States are a global power, has the Federal Republic just a regional importance. Therefore there will still be disagreements between them especially in issues of solving international crisis.

Použitá literatura

Knihy publikace

BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno : Masarykova univerzita, 2003. 151 s. ISBN 80-210-3114-X.

BIERLING, Stephan. *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Normen, Akteure, Entscheidungen*, München : Oldenbourg, 2005. 366 s. ISBN 3-486-57766-2.

BRZEZINSKI, Zbigniew. *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*, Praha : Mladá fronta, 1999. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.

EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa: diplomatický proces v letech 1989-1990*, Brno : Masarykova univerzita, 2006. 132 s. ISBN 80-210-4067-X.

FRASER, Cameron. *US Foreign Policy after the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff*, London : Routledge, 2002. 221 s. ISBN 0-415-26755-5.

FRIEDRICH, Roland. *Die Deutsche Außenpolitik im Kosovo-Konflikt*, Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005. 156 s. ISBN 3-531-14317-4.

GAREIS, Sven Bernhard. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik*, Opladen ; Farmington Hills [MI] : Budrich, 2006. 272 s. ISBN 3-8252-2843-6.

HAFTENDORN, Helga. *Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000*, Stuttgart : Deutsche Verlags-Anstalt, 2001. 536 s. ISBN 3-421-05219-0.

HARNISCH, Sebastian; MAULL, Hanns W. *Germany as a Civilian Power: The Foreign Policy of the Berlin Republic*, Manchester : Manchester University, 2001. 179 s. ISBN 0-7190-6042-7.

HUBEL, Helmut. *Ein normales Deutschland?: Die Souveräne Bundesrepublik in der ausländischen Wahrnehmung*, Bonn : Forschungsinstitut der deutschen Gesellschaft für auswärtige Politik, 1995. 184 s. ISBN 3-7713-0504-70344-9815.

HUTCHINGS, Robert L. *American diplomacy and the end of the Cold War: an insider's account of U.S. policy in Europe, 1989-1992*, Baltimore : Woodrow Wilson Center Press: Johns Hopkins University Press, 1997. 456 s. ISBN 0-8018-5620-5.

KAISER, Karl; MAULL, Hans. *Neue deutsche Aussenpolitik*, Schwalbach : Wochenschau, 2003. 126 s. ISBN 3-89974077-7.

KRELL, Gert: *Weltbilder und Weltordnung: Einführung in die Theorie der Internationalen Beziehungen*, Baden-Baden : Nomos-Verl.-Ges., 2004. 426 s. ISBN 3-8329-0966-4.

LAMMERS, Christiane. *Neue deutsche Außen- und Sicherheitspolitik?: eine friedenswissenschaftliche Bilanz zwei Jahre nach dem rot-grünen Regierungswechsel*, Baden-Baden : Nomos-Verl.-Ges., 2001. 311 s. ISBN 3-7890-7098-X.

MEIERS, Franz-Josef. *Zu neuen Ufern?: die deutsche Sicherheits- und Verteidigungspolitik in einer Welt des Wandels 1990-2000*, Paderborn : Ferdinand Schöningh, 2006. 401 s. ISBN 3-506-72979-9.

Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1995. 96 s. ISBN 80-85864-14-2.

NICLAUB, Karlheinz. *Kanzlerdemokratie: Regierungsführung von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Paderborn : Schöningh, 2004. 414 s. ISBN-10: 3-8252-2432-5.

PATERSON, William. *Governance in contemporary Germany : the semisovereign state revisited*, Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 338 s. ISBN 0-521-61316-7.

RUDZIO, Wolfgang. *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006. str. 527. ISBN 3-531-14790-0.

SCHMIDT, Siegmund; HELLMANN, Gunther. *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*, Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. 968 s. ISBN 978-3-531-13652-6.

SMYSER, William R. *Deutschland gegen Amerika? Eine Bestandsaufnahme für die Zukunft*, Freiburg im Breisgau : Rombach GmbH + Co Verlagshaus KG, 1992. 151 s. ISBN 3-7930-9061-2.

SZABO, Stephen F. *Parting ways: the crisis in German-American relations*, Washington, DC : Brookings Institution Press, 2004. 195 s. ISBN 0-8157-8244-6.

TROMMLER, Frank. *The German-American encounter: conflict and cooperation between two cultures, 1800 - 2000*, New York : Berghahn, 2001. 344 s. ISBN 1-57181-240-7.

Časopisecké studie

Die Zukunft der transatlantischen Beziehungen im Zeichen Berlin-Europas, „Blätter“-Gespräch mit Andrei S. Markovits. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.5. ISSN 0006-4416.

HACKE, Christian. Die Außenpolitik der Regierung Schröder/Fischer: Zwischenbilanz und Perspektiven. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. 2002. [cit. 2008-04-25]. Dostupný z WWW

<http://www.bpb.de/publikationen/LMMEH5,0,0,Die_Au%DFenpolitik_der_Regierung_Schr%F6derFischer%3A_Zwischenbilanz_und_Perspektiven.html>. ISSN 0046-9408.

HANDL, Vladimír. Německá priorita: Akceschopná Evropa. *Mezinárodní politika* [online]. Roč. 35, 3/2000. ISSN 0543-7962.

HELLMANN, Gunther. Nationale Normalität als Zukunft? Zur Außenpolitik der Berliner Republik. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.7. ISSN 0006-4416.

JOFFE, Josef. Ein Wunderwerk der Kontinuität, Parameter rot-grüner Außenpolitik. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.11. ISSN 0006-4416.

MEIERS, Franz-Josef, Der europäische Sicherheitspfeiler, Stein des Anstoßes für die USA. *Internationale Politik*. [verze na CD]. 2000, vol. 6, no.3.

SCHILD, Georg. Deutsche-amerikanische Beziehungen. *Informationen zur politischen Bildung – aktuell. Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit 2008-03-13].

Dostupné z WWW
<http://www.bpb.de/publikationen/B5MAU9,0,0,Deutschamerikanische_Beziehungen.html>.

SCHÖLGEN, Gregor: Zehn Jahre als europäische Großmacht. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. 2000. [cit. 2008-04-25].

Dostupný z WWW <
http://www.bpb.de/publikationen/WZH8SA,0,0,Zehn_Jahre_als_europ%E4ische_Gro%DFmacht.html>. ISSN 0046-9408.

SCHWAN, Gesine. Antikommunismus und Antiamerikanismus, Deutsches politisches Bewußtsein nach 1945. *Blätter für die deutsche und internationale Politik*. [verze na CD]. 1999, vol. 44, no.1. ISSN 0006-4416.

Primární dokumenty

Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert.

Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN; Bonn, 20. 10. 1998. [cit. 2008-04-10]. Dostupný z WWW

<http://www.gruene.de/cms/default/dok/144/144640.htm?execute=1&volltext_suchbegriff=%22Koalitionsvertrag+1998%22&suche_voll_starten=%C2%BB>.

Aus der westeuropäischen eine gesamteuropäische und global handlungsfähige Union machen, Die Aufgaben des deutschen EU-Ratsvorsitzes – Rede von Bundesaußenminister Joschka Fischer vor dem Europäischen Parlament am 12. Januar 1999 (Auszug); in Blätter für deutsche, 99/03.

Beschlüsse des Gipfeltreffens der Europäischen Union in Köln am 3. und 4. Juni 1999; in Blätter für deutsche, 07/99.

Deutsche Beteiligung an den von der NATO geplanten begrenzten und in Phasen durchzuführenden Luftoperationen zur Abwendung einer humanitären Katastrophe im Kosovo-Konflikt. Beschluß des Bundestages vom 16. Oktober 1998; Blätter für deutsche und internationale Politik

Maastrichtská smlouva. [cit. 2008-04-15]. Dostupný z WWW <<http://www.euroskop.cz/45099/clanek>>.

Press conference by president Clinton and German chancellor Kohl, Milwaukee, Wisconsin, 23. 5. 1996. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1996/05/1996-05-23-president-and-chancellor-kohl-press-conference.html>>.

The President's News Conference With Chancellor Helmut Kohl of Germany; 20. 5. 1991. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=19601&st=&st1=>>.

Remarks by president Clinton and chancellor Helmut Kohl in photo opportunity, Baumholder, Germany, 2. 12. 1995. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1995/12/1995-12-02-remarks-by-president-and-chancellor-kohl.html>>.

Remarks by the president Clinton, chancellor Kohl, and president Jacques Delors in press availability; Berlin; 12. 6. 1994. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1994/07/1994-07-12-president-kohl-delors-in-press-availability-berlin.html>>.

Remarks by the president and German chancellor Helmut Kohl in press availability; Washington, 26. 3. 1993. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1993/03/1993-03-26-clinton-kohl-press-availability.html>>.

Remarks by the president and german chancellor-elect Gerhard Schroeder, 9. 10 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/10/1998-10-09-remarks-of-the-president-in-photo-op-with-german.html>>.

Remarks by the President and Chancellor Gerhard Schroeder in press availability in Bonn, Germany, 6. 5. 1999. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1999/05/1999-05-06-remarks-by-the-president-with-chancellor-schroeder.html>>.

Remarks by the president and chancellor Schroeder in press availability, 6. 5. 1999. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1999/05/1999-05-06-remarks-by-the-president-with-chancellor-schroeder.html>>.

Resolution 1199 des UN-Sicherheitsrates vom 23. September 1998; Blätter für deutsche und internationale Politik

Statement by the president, 27. 9. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/09/1998-09-27-statement-by-the-president-on-german-elections.html>>.

Statement by the president, 16. 10. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/10/1998-10-16-statement-by-the-president-on-helmut-kohl.html>>.

Statements by the president and chancellor Kohl, Postupim, Německo, 13. 5. 1998. [cit. 2007-05-20]. Dostupný z WWW <<http://clinton6.nara.gov/1998/05/1998-05-13-clinton-and-kohl-remarks-at-potsdam-germany.html>>.

Statement by the press secretary, 2. 10. 1998. [cit. 2008-01-10]. Dostupný z WWW

Strategická koncepce aliance schválená hlavami států a šéfy vlád, kteří se zúčastnili schůzky Rady NATO 23. a 24. dubna 1999 ve Washingtonu, D.C. [cit. 2008-04-15]. Dostupný z WWW <<http://www.nato.cz/dokumenty/koncepce.html#%C8%E1st%20IV%20-%20Sm%ECrnice%20pro%20jednotky%20aliancePrincipy%20strategie%20aliance>>.